

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
TIESĪBU TEORIJAS UN VĒSTURES KATEDRA

SATVERSMES TIESNEŠU ATSEVIŠĶĀS DOMAS

Maģistra darbs

Profesionālā maģistra studiju
programmas “Tiesību zinātne”

2. kursa 2.semestra studente

Diāna Adamoviča

Apl.nr. da17049

Darba vadītāja:

prof. dr. iur. Sanita Osipova

Rīga

2019

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēma ir “Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas”.

Satversmes tiesai ir nozīmīga loma demokrātijas un tiesiskuma stiprināšanā. Satversmes tiesas spriedumiem ir būtiska nozīme demokrātiski tiesiskas valsts stiprināšanā. Satversmes tiesas spriedumi ir vispāršaistoši, galīgi un nepārsūdzami. Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķo domu institūtam nav šāda juridiskā spēka, tomēr Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas tiek plaši analizētas.

Līdz ar to, darbā autore apzināsies Satversmes tiesas nolēmuma juridisko dabu kopsakarā ar juridisko kultūru, izpētīs tiesnešu atsevišķo domu jēdzienu, būtību, priekšrocības un trūkumus.

Pamatojoties uz izpētīto, darba mērķis ir veikt analīzi par piecu Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķajām domām, kas veltītas Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam.

Darbs sastāv no 4 nodaļām, 12 apakšnodaļām, ievada un kopsavilkuma. Darbā izmantoti tādu autoru darbi, kā R. Dvorkina, H. L. A. Harta, A. Baraka u.c.

Atslēgvārdi: Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas, Satversmes tiesa, juridiskā kultūra, tiesu varas neatkarība, tiesiska valsts, Latvijas Republikas Satversmes 105.pants

ABSTRACT

The theme of the Master's thesis is "Separate opinions of the Judges of the Constitutional court".

The Constitutional Court plays an important role in strengthening democracy and the Rule of law. The Constitutional Court judgments play an important role in strengthening the democratically legitimate state. Judgments of the Constitutional Court are final and non-appealable. The Constitutional Court judges' separate opinions institute does not have such legal force, however, separate opinions of the Constitutional Court judges are widely analyzed.

The author will identify the legal nature of the Constitutional Court judgment in conjunction with the legal culture, also the concept, essence, advantages and disadvantages of separate opinions.

On the basis of the research, the aim of work is to analyze five of the separate thoughts of Judges of the Constitutional Court of the Republic of Latvia which is dedicated to Article 105 of the Satversme of the Republic of Latvia.

The work consists of 4 chapters, 12 sub-chapters, introduction and summary. The work uses the works of authors such as R. Dworkin, H. L. A. Hart, A. Barack and others.

Keywords: Separate thoughts of Constitutional Court judges, Constitutional Court, legal culture, independence of judicial power, legal state, Article 105 of the Republic of Latvia Constitution

SATURA RĀDĪTĀJS

ANOTĀCIJA.....	2
ABSTRACT	3
IEVADS	5
1. SATVERSMES TIESAS NOLĒMUMU JURIDISKĀ DABA JURIDISKĀS KULTŪRAS DISKURSĀ	8
1.1. Satversmes tiesas sprieduma juridiskā daba	11
1.2. Juridiskās kultūras būtība.....	15
2. TIESNEŠU ATSEVIŠĶO DOMU INSTITŪTA TEORĒTISKIE ASPEKTI.....	20
2.1. Tiesnešu atsevišķo domu institūta jēdziens un būtība	20
2.1. Tiesnešu atsevišķās domas kā tiesneša neatkarības garantija	24
2.3. Tiesnešu atsevišķo domu institūta pieļaujamība.....	28
3. TIESNEŠU ATSEVIŠĶO DOMU INSTITŪTS: TIESISKAS VALSTS GARANTS VAI TIESU VARAS AUTORITĀTES APDRAUDĒJUMS?	30
3.1. Tiesnešu atsevišķo domu institūts kā tiesiskas valsts garants.....	30
3.2. Tiesnešu atsevišķo domu institūts kā tiesu varas autoritātes apdraudējums.....	33
4. SATVERSMES TIESAS TIESNEŠU ATSEVIŠĶĀS DOMAS LIETĀS PAR TIESĪBU NORMU ATBILSTĪBU SATVERSMES 105.PANTAM: TO SOCIĀLĀ IETEKME UZ SABIEDRĪBAS JURIDISKO KULTŪRU	40
4.1. Satversmes tiesneša K. Baloža atsevišķās domās lietā Nr. 2011-19-01	43
4.2. Satversmes tiesas tiesnešu Aijas Brantas un Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2012-07-01.....	45
4.3. Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles, Sanitas Osipovas un Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr. 2017-35-03	47
4.4. Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa un Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01	48
4.5. Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2018-04-01.....	51
KOPSAVILKUMS	54
IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS	57

IEVADS

Izvēlētā tēma ir aktuāla ar tās konstitucionālo nozīmi. Tiesās var nonākt konflikti no teju visām dzīves jomām,¹ un tiesas nolēmums vienmēr ietekmēs kāda intereses. Diskusijas par tiesas spriešanu būs vienmēr aktuālas, pat mūžīgas. Īpaša nozīme šajā kontekstā ir konstitucionālajām tiesām un to nolējumam. Latvijas Republikā tā ir Latvijas Republikas Satversmes tiesa (turpmāk – Satversmes tiesa).

Satversmes tiesai ir būtiska nozīme konstitucionālo vērtību nodrošināšanā. Turklāt, konstitucionālā tiesa ir ne vien konstitucionālo vērtību sargātāja un nodrošinātāja, patiesībā tā ir šo vērtību satura papildītāja. Arī vērtību tiesiskā aizsardzība tiek nodrošināta ar konstitucionālo tiesu palīdzību.² Satversmes tiesas nolējumam ir būtiska ietekme un nozīme. Līdz ar to vērtīgs izpētes objekts kļūst Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķo domu institūts.

Satversmes tiesnešu atsevišķo domu institūts kā izpētes jautājums kļūst aktuāls, pateicoties arī statistikai. Satversmes tiesas tiesneši 2013. gadā pievienojuši atsevišķās domas 3 lietām no 18 lietās pieņemtajiem spriedumiem³, 2015.gadā atsevišķās domas ir pievienotas 5 lietām no 16 lietās pieņemtajiem spriedumiem⁴, 2016.gadā – 9 lietām no 10 lietās pieņemtajiem spriedumiem⁵, 2017.gadā – 4 lietām no 15 lietās pieņemtajiem spriedumiem⁶, savukārt 2018.gadā – 7 lietām no 17 lietās pieņemtajiem spriedumiem⁷.

Maģistra darba mērķis: izpētīt piecas Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas, padziļināti analizējot tās atsevišķās domas, kas veltītas LR Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. panta tvērumam.

Autore izvēlās pētīt Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas, kas veltītas Satversmes 105.panta tvērumam, pamatojoties uz to, ka to ir salīdzinoši daudz. Proti, līdz 2019.gada 10.aprīlim Satversmes tiesas tiesneši kopumā ir pievienojuši savas atsevišķās domas 44 spriedumiem, no kuriem 10 spriedumos ir pievienotas atsevišķās domas, kas veltītas Latvijas

---

¹ Bārdiņš G. Dialoga loma tiesas spriešanā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, [VII], 37. lpp.

² Konstitucionālās tiesas loma konstitucionālo vērtību aizsardzībā. Tiesas pieteikums Satversmes tiesai. Satversmes tiesas 2010. un 2011. gada konferenču materiālu krājums. – Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2013., 13.lpp

³ Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2013.gadā. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/blog/2014/02/10/parskats-par-satversmes-tiesas-darbu-2013-gada/> [aplūkots 18.04.2018]

⁴ Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2015.gadā. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/blog/2016/02/10/parskats-par-satversmes-tiesas-darbu-2015-gada/> [aplūkots 18.04.2018]

⁵ Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2016.gadā. <https://www.satv.tiesa.gov.lv/blog/2017/02/20/parskats-par-satversmes-tiesas-darbu-2016-gada/> [aplūkots 18.04.2018]

⁶ Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2017.gadā, 10.lpp. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/blog/2018/01/17/parskats-par-satversmes-tiesas-darbu-2017-gada/> [aplūkots 18.04.2018]

⁷Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2018.gadā, 11.lpp. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2019/01/Satversmes-tiesas-gada-gramata-2018-A4_small_file_size_L.pdf [aplūkots 18.04.2018]

Republikas Satversmes 105.panta tvērumam. Tās sastāda vienu ceturto daļu no visām Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķajām domām.

Maģistra darba tēma ir Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas, taču pētījums tiks izstrādāts šaurākā diskursā.⁸ Nosakot darba struktūru, darbs ir sadalīts četrās apakšnodaļās, divpadsmit apakšnodaļās. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, pētījumā, vienā nodaļā tiks apkopoti un izvērtēti tiesību literatūras viedokļi vispārīgi par tiesnešu atsevišķajām domām, lai gūtu izpratni par tiesnešu atsevišķo domu institūtu kā tādu. Savukārt otrajā nodaļā tiks apkopoti un izvērtēti viedokļi par tiesnešu atsevišķām domām, izvērtējot, vai tiesnešu atsevišķās domas ir vērtējamas kā vērtīgs piensums tiesību sistēmai vai arī kā tiesu autoritātes apdraudējums.

Izvirzītā mērķa sasniegšanai īstenojami ir šādi darba uzdevumi:

1. Noskaidrot to, kāda ir Satversmes tiesas nolēmumu juridiskā daba kopsakarā ar juridisko kultūru;
2. Izpētīt Satversmes nolēmumu juridisko dabu;
3. Izpētīt juridiskās kultūras jēdzienu;
4. Noskaidrot tiesnešu atsevišķo domu jēdzienu un nozīmi, kā arī institūtapieļaujamību citās valstīs;
3. Apkopot un izvērtēt tiesību literatūrā pretēji paustos viedokļus par tiesnešu atsevišķo domu priekšrocībām un trūkumiem, proti, vai tiesnešu atsevišķās domas ir vērtējamas kā piensums tiesību sistēmai vai ir uzskatāmas par tiesu autoritātes apdraudējumu;
4. Izlases veidā izvēlēties un izanalizēt piecas Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas, kas pievienotas lietām, kurās Satversmes tiesa izvērtēja tiesību normu atbilstību Satversmes 105.pantam.

Darba ierobežotā apjomā autore izlemj pētīt 5 atsevišķās domas, no kurām tiek izvēlētas vienu Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķo domu, kas ir publicēta 2012.gadā, vienu, kas ir publicēta 2012.gadā, bet trīs - pēc 2017.gada.

Maģistra darba izmantotā literatūra: Pētījumā ir izmantota dažāda literatūra – zinātniskās publikācijas, monogrāfijas, normatīvie akti, taču galvenie avoti ir Satversmes tiesas spriedumi un Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas. Darbā izmantota Ronalds Dvorkina tiesību koncepcija, kā arī Herberta Lionela Ādolfa Harta tiesību koncepcija, kā arī Aharona Baraka atziņas.

---

⁸ Līdz šim tiesnešu atsevišķās domas pētītas citādākos diskursos. Dr. iur. prof. D. Apse ir galvenokārt pētījusi tiesnešu atsevišķās domas, tostarp arī Satversmes tiesnešu atsevišķās domas, no tiesību teorijas un filozofijas pozīcijām. Mg. iur. E. Kursiņa ir pētījusi tiesnešu atsevišķo domu institūtu galvenokārt no konstitucionālo tiesību perspektīvas, galvenokārt pievēršoties tiesnešu atsevišķo domu institūta normatīvajam regulējumam.

Maģistra darbā izmantotās metodes: Darbā izmantota arī deduktīvā metode, induktīvā metode, socioloģiskā, analītiskā un salīdzinošā. Ar deduktīvās metodes palīdzību, tiks analizēti vispārīgi zinātniski apgalvojumi un iegūti savi secinājumi, īpaši šī metode tiks izmantota pētījuma trešajā nodaļā, jo šajā nodaļā visvairāk tiek apkopoti savstarpēji pretēji tiesību zinātnieku viedokļi. Ar induktīvās metodes palīdzību tiks analizētas Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas, kas visplašāk tiks izmantota darba ceturtajā nodaļā. Ar socioloģiskās metodes palīdzību tiks pētīta sabiedrības izpratne un attieksme. Savukārt analītiskā metode tiks izmantota, jo viens no darba uzdevumiem ir noskaidrot Satversmes nolēmumu juridisko dabu, tiesnešu atsevišķo domu būtību un Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķo domu ietekmi. Darbā tiks izmantota arī salīdzinošā metode, ar kuras palīdzību tiks salīdzināts - kā ir citās valstīs ar tiesnešu atsevišķo domu institūta pieļaujamību.

1. SATVERSMES TIESAS NOLĒMUMU JURIDISKĀ DABA

JURIDISKĀS KULTŪRAS DISKURSĀ

Tiesa izsenis ir bijis institūts, kas spriež konfliktu. Raugoties socioloģiski, tiesas nolēmums ir nevis lēmums par abstraktiem tiesību jautājumiem, bet gan konflikta risinājums vai vismaz cenšanās to atrisināt.⁹ Tomēr pasaulē nav vienotas izpratnes par tiesas spriešanu. Nenoliedzami, ka tiesas spriešanai pastāv kopīgas vadlīnijas, principi, tomēr katrā kultūrā un reģionā ir savas paražas un likumi tiesas spriešanā. Taisnas tiesas spriešanas konceptā, kā prioritāras, izvirzās šādas idejas: 1) valsts varas dalīšanas princips, 2) tiesas patstāvīgums un 3) tiesnešu neatkarība.¹⁰

Atbilstoši Latvijas Republikas tiesību doktrīnā izvirzītajai definīcijai, tiesas spriešana ir valsts darbība, kuras rezultātā neatkarīgā un objektīvā institūcijā (tiesā) kontradiktorišķā (jeb pušu) procesā starp tiesību subjektiem tiek izšķirts strīds par tiesībām.¹¹

Tiesas spriešana ir ne tikai tiesību piemērošana, tā vienlaikus ir arī tiesību radīšana. Katrs tiesību normas interpretācijas rezultāts atklāj jaunu tiesību saturu. Tiesisko seku konkretizēšana, jo īpaši piemērojot sodu, kura apmērs tieši no likuma neizriet, ir gan tiesību radīšana, gan vēl vairāk - patiesības izspriešana.¹² Tiesību zinātnes literatūrā tiesību radīšanas tiesas spriešanas procesā tiek dēvētas par *tiesnešu tiesībām*. Tomēr tiesnešu tiesības nav tiesību normas, bet tiesneša formulētā atziņa, ilglaicīgi to piemērojot un gūstot atzinību (piekrišanu) sabiedrībā, var par tādu kļūt.¹³

Sprieduma tapšanā var izšķirt piecas daļas: faktu konstatēšana, konkrēto faktu izskaidrošana, saprašana un aptveršana, interpretēšana, novērtējumi pēc svarīgākajām rakstītajām tiesību normām un novērtējumi pēc vispārējiem tiesību principiem,¹⁴ kā rezultātā top tiesas spriešanas rezultāts. Savukārt tiesas spriešanas rezultātā, saskaņā ar Latvijas Republikā spēkā esošajām procesuālajām normām, tiesa taisa spriedumu vai lēmumu.¹⁵

Tātad, tiesas spriešanas procesā, nolēmums ir jākonstruē pēc noteiktas metodoloģijas, tiesnesim ir jāatbilst virknei standartu, likumu, tiesu varai ir jābūt nodrošinātai neatkarībai – gan iekšējai, gan ārējai. Tiesas spriešanas rezultāts nekalpo kā tikai konflikta atrisinājums.

⁹ Bārdiņš G. Dialoga loma tiesas spriešanā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, [VII], 38. lpp.

¹⁰ Судебное право. СПб: Издательство Р. Асланова “Юридический центр Пресс”, 2007., с. 145

¹¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. - Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 157.lpp

¹² Ibid, 45.lpp

¹³ Ibid – 21.lpp

¹⁴ Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. Izdevums. Rīga: Daigas Rezevska izdevums, 2015, 146.lpp

¹⁵ Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 246.panta 1.daļu, Civilprocesa likuma 229.pantu, Kriminālprocesa likuma 391.pantu un Satversmes tiesas likums 31.pantu.

Tiesas nolēmums kalpo arī kā zināms orientieris – gan profesijas pārstāvjiem, gan sabiedrībai. Tiesas nolēmumam ir arī sociāla funkcija, proti, tiesas nolēmumam ir jārada tiesiskais miers un arī tiesiskā drošība strīda tiesiskajās attiecībās. Tiesas nolēmumiem ir jābūt ne tikai strīdus izbeidzošiem, bet pēc iespējas saturiski tiesiskiem, pēc vairākuma domām taisnīgiem. [...] Tiesneša spriedums pozitīvo tiesību ietekmē darbojas tikai uz individuālo konkrēto strīdu. Tomēr faktiski tiesneša sprieduma nozīme iziet ārpus konkrētā gadījuma.¹⁶

Neapšaubāmi, ka tiesnešiem, realizējot valsts varas funkciju, savu pienākumu veikšana ir neatraujami saistīta ar tiesību normu interpretāciju. Pirmkārt, tiesneši ir padoti likumam un tiesībām.¹⁷ Otrkārt, kā to ir norādījusi arī Satversmes tiesa, Satversmei atbilstoša tiesību normu piemērošana ietver sevī pareizās tiesību normas atrašanu un atbilstošu interpretēšanu, intertemporālās un hierarhiskās piemērojamības izvērtēšanu, atbilstošās judikatūras izmantošanu, kā arī tiesību tālākveidošanu.¹⁸ Tas ir sarežģīts, intelektuāls darbs, kas prasa augstu koncentrācijas spēju, zināšanu un pieredzes kopumu.

Pieskaroties tiesību jēdzienam, izceļama ir Imanuela Kanta atziņa, ka “juristi vēl meklē tiesību jēdzienu”, kas ir aktuāla arī mūsdienās.¹⁹ Saskaņā ar mūsdienu tiesību izpratni, tiesību norma ir abstrakts, vispārīgs un saistošs sabiedrības uzvedības priekšraksts.²⁰ Savukārt likuma radīšana un izdošana ir likumdevēja prerogatīva. Šveices Civillikuma pamatlicējs E. Hūbers (*E. Huber* -) ir norādījis, ka: “Likumdevēja uzdevums ir ieviest dzīvē to, kas dzīvo tautā”.²¹ Papildinot E. Huberu, starp tiesībām un rakstīto likumu kopumu nav vienādības zīmes. Līdzās valsts varas pozitīvi pieņemtajam zināmos apstākļos eksistē plašākas tiesības, kuru avots ir uz konstitūciju balstīta tiesību sistēma kā jēdzienisks veselums un kuras reizēm koriģē rakstīto likumu,²² kas šī pētījuma ietvaros ir būtiska atziņa, tā kā šīs apakšnodeļas ietvaros tiks padziļinātāk pētīts Satversmes tiesas nolēmumu juridiskā daba. Sevišķi precīzi ir izteicies O.V. Holms (*Oliver Wendell Holmes Jr.*, March 8, 1841 – March 6, 1935) kas norāda, ka: “tiesību normas ir ārējais sabiedrības un tās morālās dzīves deponitārijs”.²³

Tiesības fiksē sabiedrības apziņu un vērtības. Tās atstāj monumentālu ziņu visai sabiedrībai - par to, kur mūsu sabiedrība ir bijusi un kādā virzienā tai ir jādodas. Satversme ir

---

¹⁶ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 21.lpp

¹⁷ Par tiesu varu: LR likums. Pieņemts: 15.12.1992. [01.02.2019. red.] 1.panta 2.daļa.

¹⁸ Satversmes tiesas 04.01.2005. spriedums lietā Nr. 2004-16-01, 17.punkts.

¹⁹ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006., 17.lpp

²⁰ Ibid, 45.lpp

²¹ Birziņa L. Profesora Vasilija Sinaiska Zinātniskā un pedagoģiskā darbība. No Latvijas tiesiskās domas attīstības vēstures XX gs. 20. – 30. gadi, 6. - 7. lpp.

²² Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr. iur. Briedes J. Zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 258.lpp

²³ Holmes O. W. The path of the Law and The common Law. New York: Kaplan Publishing, 2009, p.4.

iztulkojama tikai kopsakarā ar šo latviešu tautas varas gribas momentu.”²⁴ Īpaši zīmīgi šai kontekstā ir J. Purgaļa vārdi: „Tautas locekļu vienojošā saite ir viņu kopējais grūtais vēsturiskais liktenis un īpatnējā tautiskā kultūra, kas jūtas kā vienība, kas grib šo vienību kopt un stiprināt”.²⁵

Tomēr tiesību normas un sabiedrības dinamikas ir diametrāli pretējas - sabiedrība ir dzīvs organisms, konstantā attīstībā. Sociālā realitāte ir vairāk pakļauta izmaiņām nekā likums. Tiesību norma neatrodas vakuumā, bet taisni pretēji – priekšraksti mainās līdz ar sabiedrībā pastāvošajām vērtībām. Izmaiņas sociālajā realitātē nereti ietekmē noteiktas izmaiņas likumos, vai arī – likumu interpretācijā. Kā ir norādījusi dr. iur. D. Rezevska: “..kad tauta saprot, ka vecās tiesības ir savu laiku nodzīvojušas, tās ir nepilnīgas, nespējīgas apmierināt attiecīgā laikmeta prasības, dabiskās tiesības parādās kā tas ideāls, uz kuru ir jātiecas, lai izveidotu jauno tiesību sistēmu”.²⁶ Ar šo citātu autore vēlas uzsvērt tiesību un sabiedrības apziņas savstarpējo mijiedarbību, kurās sabiedrības apziņa un vērtības var ieviest korekcijas tiesību normās.

Tiesnesim ir nozīmīga loma sabiedrībā. Tiesību normu interpretācija nav tikai dilemma; tā nav tukšuma aizpildīšana starp likumu un sabiedrību. Tiesību normu interpretācijai ir jābūt stabilai un noturīgai ne tikai pret sabiedrības vērtībām, bet arī sabiedrības fundamentālo attieksmi, veicinot sabiedrības izpratni pret tiesu varas lomu. Ja pievienoja Š. L. Monteskjē (*Charles-Louis de Secondat, baron de La Brède et de Montesquieu, 1689-1755*) ieskatam, tad tiesneša vara ir tik liela, cik tiesnesis ir likuma mute – tas kalpo kā mute likumdevējam, atrunājot to, kas ir likumā noteikts.²⁷

Tiesnesis, piemērojot tiesību normas, ne tikai konkrētā situācijā sniedz atrisinājumu, bet darbojas arī kā sabiedrības “domas” veidotājs. Tiesnešu darbība neaprobežojas ar likumdevēja lēmumu izziņāšanu un pasludināšanu. Tiesu varas uzdevuma īstenošanai nepieciešams vērtējošas izziņas akts, kam netrūkst gribas elementu, parādīt un lēmumos īstenot vērtību priekšstatus, kas raksturīgi konstitucionālajai tiesību sistēmai, bet rakstītajos likumos neatspoguļojas nemaz vai nepilnīgi. [...] Šo robu aizpilda tiesneša lēmums saskaņā ar praktiskā saprāta robežām un “sabiedrības fundamentālajiem vispārējiem taisnīguma priekšstatiem”.²⁸

Tiesību normās materializējās sabiedrības juridiskā kultūra. Savukārt tiesneša loma un pienākums ir saprast likuma mērķi sabiedrībā, noskaidrojot likumdevēja gribu un palīdzēt šim likumam panākt tā mērķi. Tiesnesim ir svarīga loma tiesību normu interpretācijā.

---

²⁴ Gailīte D. Iezīmē Satversmes kodola aprises un aicina to vārdiskot preambulā. *Jurista Vārds*, 2012. 25.septembris, nr.39 (738), 4.lpp.

²⁵ Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920-1922). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 267.lpp.

²⁶ Vispārīgās tiesību teorijas un valstszinātnes atziņas: Zinātniski metodiskie raksti. Krājuma organizētājs un zinātniskais redaktors prof. E. Melņkšis – Rīga: LU, 1997., 43.lpp

²⁷ Aharon Barak. *The Judge in a Democracy*. Princeton University Press. 2006. 15.p.

²⁸ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr. iur. Briedes J. Zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 259.lpp

Tā kā darba mērķis ir izpētīt Satversme tiesas tiesnešu atsevišķās domas, kas veltītas Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105.panta tvērumam, šīs nodaļas apakšnodaļās tiks pētīta Satversmes tiesas sprieduma juridiskā daba kopsakarā ar juridisko kultūru, tādējādi tas sniegs padziļinātāku izpratni Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķo domu institūtu un to lomu tiesiskās pilnveides procesā.

1.1. Satversmes tiesas sprieduma juridiskā daba

Satversmes tiesa ir neatkarīga tiesu varas institūcija, kas Satversmē un šajā likumā noteiktās kompetences ietvaros izskata lietas par likumu un citu normatīvo aktu atbilstību Satversmei, kā arī citas ar šo likumu tās kompetencē nodotās lietas.²⁹ Konstitucionālās tiesvedības mērķis ir izvērtēt tiesību normu atbilstību Satversmei, tādējādi garantējot cilvēku pamattiesību aizsardzību.

Satversmes tiesas procesam būtiski atšķirās mērķis no vispārējās tiesvedības procesiem. Civilprocesa mērķis ir nodrošināt katras fiziskas un juridiskas personas tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā³⁰, kriminālprocesa mērķis ir noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošinās efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē,³¹ savukārt administratīvā procesa - pakļaut neatkarīgas, objektīvas un kompetentas tiesu varas kontrolei izpildvaras darbības, kuras attiecas uz konkrētām publiski tiesiskajām attiecībām starp valsti un privātpersonu.³²

Konstitucionālajai tiesai ir unikāla loma demokrātijas un tiesiskuma sargāšanā, ikviena cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzībā un konstitucionālo vērtību nodrošināšanā. Turklāt, konstitucionālā tiesa ir ne vien konstitucionālo vērtību sargātāja un nodrošinātāja, patiesībā tā ir šo vērtību satura piepildītāja. Arī vērtību tiesiskā aizsardzība tiek nodrošināta ar konstitucionālo tiesu palīdzību.³³

Satversmes tiesa kā tiesu varas institūcija, ir apveltīta ar ekskluzīvu funkciju - aizsargāt konstitūciju, nodrošinot konstitūcijas - Satversmes - virsvadību (prioritāti) un konstitucionālo taisnīgumu.³⁴

---

²⁹ Satversmes tiesas likums: LR likums. Pieņemts 05.06.1996. [03.03.2019. red.], 1.pants.

³⁰ Civilprocesa likums: LR likums. Pieņemts 14.10.1998. [03.03.2019. red.] 1.pants.

³¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieņemts 21.04.2005. [03.03.2019. red.], 1.pants.

³² Administratīvā procesa likums. LR likums. Pieņemts 25.10.2001. [03.03.2019. red.], 3.pants.

³³ Konstitucionālās tiesas loma konstitucionālo vērtību aizsardzībā. Tiesas pieteikums Satversmes tiesai. Satversmes tiesas 2010. un 2011. gada konferenču materiālu krājums. Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2013., 13.lpp

³⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. - Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 120.lpp

No sākotnēji kritizētās institūcijas Satversmes tiesa kļuvusi par vienu no autoritatīvākajām jeb tādu, bez kuras nolēmumu analīzes neiztikt nevienam tiesību normu realizētājam, - Satversmes tiesa pārlicinoši stāv taisnīguma un tiesiskuma sardzē.³⁵ Patiesībā, Satversmes tiesas ietekme uz tiesiskās sistēmas transformāciju iezīmējās jau ar pašiem pirmajiem spriedumiem. Ar savu pirmo spriedumu Satversmes tiesa Latvijas tiesiskajā sistēmā atgriezta vispārējos tiesību principus kā vispāršaistošus tiesību avotus. Pēc šā sprieduma tiesību zinātnē plaši tika diskutēta vispārējo tiesību principu būtība un Satversmes tiesas tiesības tos piemērot.³⁶

Nenoliedzot citus tiesu varas īstenotājus, Satversmes tiesai neapšaubāmi ir īpaša misija. Tāpēc, ņemot vērā Satversmes tiesas īpašo lomu Latvijas Republikā, tās spriedumi un attiecīgi arī spriedumiem pievienotās Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas ir vērtējamas atsevišķi no tiesnešu atsevišķajām domām, kas ir pievienotas vispārējās jurisdikcijas tiesvedības izspriestajām lietām (proti, kasācijas instancē attiecīgajos departamentos un normatīvi nostiprinātajā kārtībā). Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas ir nozīmīgs avots, vērtību orientieris, pateicoties tam, cik autoritatīvi un būtiski ir Satversmes tiesas spriedumi.

Satversmes tiesai, kā jau autore tika izteikusies, nenoliedzot vispārējās tiesas nozīmīgumu, tomēr tai ir sevišķa misija demokrātiski tiesiskas valsts stiprināšanā. Jebkura konstitūcija ir konkrētas sabiedrības kopējās gribas nesēja un vērtību krātuve. Konstitūcija, tostarp, arī Satversme ietver sabiedrības kopējo gribu un izpratni par pareizu valsts pārvaldi un cilvēka dzīvi sabiedrībā.³⁷ Satversmes spriedumiem ir būtiska nozīme Satversmes iztulkošanā. Tas ir vērtīgs avots, noskaidrojot sabiedrībā pastāvošās vērtības un kopējo gribu. Satversmes tiesa ir apveltīta ar ļoti būtisku un ietekmīgu kompetenci - izvērtēt un atzīt par spēkā neesošus likumus.³⁸

Lai gan kasācijas instances un Satversmes tiesas veidotajai judikatūrai nav izteiktas savstarpējas pakārtotības (Satversmes tiesai atbilstoši Satversmē un Satversmes tiesas likumā noteiktajai kompetencei nav paredzētas tiesības izvērtēt vispārējās jurisdikcijas tiesu nolēmumu tiesiskumu), tomēr apstākļi, ka Satversmes tiesas spriedumi ir obligāti visām valsts un

---

³⁵ Rodiņa A. Juridiska persona Satversmes tiesā: realitāte un izaicinājumi. Rakstu krājuma "Konstitucionālās vērtības mūsdienu tiesiskajā telpā" pirmā daļa: apkopota Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 6. starptautiskās zinātniskās konference: Rīga, 2016., 588.lpp

³⁶ Pleps J. Plepa D. Satversmes tiesas ietekme uz Latvijas tiesiskās sistēmas attīstību. Jurista vārds, Nr. 49 (952). 2016.gada 6.decembris. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/269772-satversmes-tiesas-ietekme-uz-latvijas-tiesiskas-sistemas-attistibu/> [aplūkots 10.02.2019]

³⁷ Osipova S. Valsts valoda kā konstitucionāla vērtība. Jurista Vārds, 18.10.2011., Nr. 42 (689). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/237733-valsts-valoda-ka-konstitucionala-vertiba/> [aplūkots 03.04.2019.]

³⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. - Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 145.lpp

pašvaldību institūcijām, iestādēm un amatpersonām, ieskaitot tiesas, kā arī fiziskām un juridiskām personām, norāda uz Satversmes tiesas spriedumu neapšaubāmi nozīmīgāku lomu. Tie ir obligāti visām tiesu instancēm visās tiesību nozarēs.³⁹ Satversmes tiesas spriedumu juridiskā daba un no tā izrietošā nozīme tiesību sistēmā, tikai pastiprina Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķo domu nozīmīgumu.

Tiesību literatūrā ir daudz informācijas par konstitucionālo spriedumu nozīmīgumu un būtiskumu. Kā piemēram norāda dr. iur. G. Sniedzīte (*Ginta Sniedzīte*), konstitucionālās tiesnešu tiesības savā formāli saistošajā spēkā ir vistuvāk likumdevēja pozitīvizētajiem normatīvajiem tiesību aktiem, rakstītajām tiesību normām, bet juridiskā spēka ziņā – pat likumam pāri stāvošas.⁴⁰ Savukārt M. Paparinskis (*Mārtiņš Paparinskis*) jau 2003.gadā attiecībā uz Satversmes spriedumiem, analizējot un argumentējot, ka Satversmes tiesas spriedumi ir pielīdzināmi normatīvajiem tiesību aktiem, izteica šādu viedokli: ”Problēmas ir jārisina atbilstoši tai tiesību sistēmai, uz kuru Latvija orientējas, atbilstoši progresīvai tiesību iztulkošanai un mūsdienīgu principu pieņemšanai. Tādēļ arī būtu nepieciešams normatīvi fiksēt situāciju, kas *de facto* jau pastāv, ierādot Satversmes tiesas spriedumam pienācīgu vietu Latvijas tiesību sistēmā. Tas tikai vairotu cieņu pret konstitucionālo tiesvedību, kas ir viens no Satversmes 1.pantā ietvertā demokrātijas jēdziena garantiem”.⁴¹ Abu autoru sniegtie viedokļi norāda uz to, ka cik Satversmes tiesas spriedumiem ir liela ietekme. Autore uzskata, ka dr. iur. G. Sniedzītes un M. Paparinska izteiktās atziņas ir pamatotas. Šis jautājums ir plaši pētāms. Galvenokārt tāpēc, ka, lai arī autore pievienojas autoru izteiktajām atziņām, attiecība uz šādiem pieņēmumiem var diskutēt un pētīt vairākus mezglu punktus, kā piemēram – ja Satversmes tiesas spriedums ir pielīdzināms normatīvajiem tiesību aktiem, vai šādi netiek apdraudēts valsts varas dalīšanas princips? Šāda un arī cita veida jautājumus ietilpst tiesnešu tiesību pētīšanas ietvaros, ko ir pētījusi dr. iur. G. Sniedzīte savā monogrāfijā⁴². Tomēr tas nav darba mērķis pētīt šo tiesību jautājumu, ciktāl tas neieskicē Satversmes tiesas spriedumu juridisko dabu.

Konstitucionālā tiesa atrod un formulē spēkā esošās rakstītās konstitūcijas tekstam papildu noteikumus, tekstu, kas formālajā konstitūcijā nav atrodams. Ar savām tiesnešu tiesību normām, Satversmes tiesa gan papildina Satversmes formālo tekstu, gan arī rada tās normu interpretācijas noteikumus un principu konkretizācijas normas.⁴³ Satversme piemērojama

---

³⁹ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013., 161.lpp

⁴⁰ Ibid., 163.lpp

⁴¹ Paparinskis M. Satversmes tiesas spriedums kā normatīvais tiesību akts. Likums un Tiesības, 5.sējums, Nr.5. (45), 146.-148.lpp

⁴² Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013.

⁴³ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013., 164.lpp

atbilstoši Satversmes tiesas sniegtajai interpretācijai. Satversmes tiesas sniegtās interpretācijas neievērošana vai rīkošanās pretēji vai uzskatāma par juridisku kļūdu, jo Satversmes tiesas interpretācija nav apšaubāma.⁴⁴ Tajā pašā laikā konstitūcijā noteiktajām sabiedrības vērtībām un mērķiem ir ne vien juridiska, bet arī politiska dimensija. Konstitucionālās tiesas tiesneši, nodrošinot vērtību aizsardzību, noteic arī valsts dzīves konstitucionālo ietvaru.⁴⁵

Satversmes tiesa ir galvenā Satversmes interpretētāja un papildinātāja. Tā ir arī galvenais subjekts, kas nodrošina Satversmes lakoniskā teksta modernu izpratni jeb to, ka, lai arī nav mainījies tās normu "burts", nepārprotami laikam līdzī mainās Satversmes "gars" un tās normu interpretācija. Robežu starp interpretāciju un tālākveidošanu Satversmes normu kontekstā ir sarežģīti praktiski noteikt to lakonisma dēļ, tomēr nav šaubu, ka modernas demokrātiskas republikas kritērijs, ko pati Satversmes tiesa atzinusi par vadlīniju Satversmes normu interpretācijā un tālākveidošanā un kam seko arī pārējās tiesas, lielākajā daļā gadījumu noved pie esošā normu teksta grozīšanas vai papildināšanas ar tiesnešu tiesību palīdzību.⁴⁶

Satversmes tiesas spriedumu autoritāte ir neapšaubāma. Gan pateicoties *erga omnes* spēkam, gan procesa mērķim – uzraudzīt tiesību normu atbilstību Satversmei. Tādejādi Satversmes tiesas sprieduma juridiskā daba būtiski atšķiras no vispārējās jurisdikcijas tiesas nolēmumiem.

Satversme pieprasa attīstītu tiesību zinātnei, kas spētu tās normas un principus pienācīgi iztulkot un uzraudzīt Satversmes piemērošanas prakses attīstību. Tiesību zinātnes spēju attīstīt savas valsts konstitūcijas izpratni un piemērošanas praksi visu pirms apliecina konstitūcijas komentāri,⁴⁷ kam viennozīmīgi ir pieskaitāmas arī Satversmes tiesnešu atsevišķās domas. Attiecībā uz konstitucionālās doktrīnas attīstību, konstitūcijas interpretāciju ietekmē interpretētāja tiesiskā apziņa, filozofiskais pasaules uzskats, vēstures pārziņāšana, konstitūcijas interpretācijas metožu izpratne un kvalifikācijas prasmes tās piemērot,⁴⁸ līdz ar to Satversmes tiesas tiesneša personība ir svarīgs aspekts tiesnesim, izsakot savas atsevišķās domas. Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domām ir būtiska nozīme konstitucionālās doktrīnas attīstībā.

---

⁴⁴ Pleps J. Satversmes iztulkošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012., 42.lpp

⁴⁵ Ibid, 129.lpp

⁴⁶ Sniedzīte G. Atsevišķi tiesnešu tiesību normu piemērošanu ietekmējošie faktori. Jurista Vārds, Nr. 42 (637), 19.10.2010. Pieejams: https://www.eversheds-sutherland.com/documents/global/latvia/lv/Jurista_vards_Atseviski_tiesnesu_tiesibu_normu_piemosanu_ietekmejosie_faktori_19.10.2010.pdf [aplūkots 09.03.2019.]

⁴⁷ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014., 10.lpp

⁴⁸ Konstitucionālās doktrīnas attīstība Konstitucionālajā tiesā. Satversmes tiesas 2014. gada konferences materiālu krājums. – Rīgā: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2014. – 65.lpp

Satversmes tiesai ir neapšaubāmi ekskluzīva funkcija un ietekme Satversmes iztulkošanā. Satversmes tiesa ir "tiesību sargs", kas uzrauga tiesību normu atbilstību Satversmei un Satversmes tiesa ir galējā institūcija,⁴⁹ kurā persona var aizstāvēt savas pamattiesības. Tiesas spriešanas procesā būtiska nozīme ir tiesneša personībai, iekšējai pārlicībai, tā kvalifikācijai, briedumam un virknei citu raksturojošu īpašību, kas ir jāpiemīt konstitucionālās tiesas tiesnesim.

Satversmes tiesas spriedumiem ir būtiska nozīme demokrātiski tiesiskas valsts stiprināšanā. Satversmes tiesas spriedumi ir autoritatīvi, galīgi un nepārsūdzami, un Satversmes tiesneša atsevišķās domas ir zināmā mērā Satversmes tiesas sprieduma "blakus produkts".

1.2. Juridiskās kultūras būtība

Sabiedrības kārtību tikai tad var balstīt uz taisnīguma priekšstatiem, kādi tie mīt pilsoņu saprāta vadītajā sirdsapziņā, ja izdodas pārvarēt subjektivitāti un taisnīguma jautājumos nonākt vismaz pie vairākuma kompromisa. Tā kompromisa atrašanas spēja kļūst par centrālo tēmu.⁵⁰ Sabiedrībai ir nepieciešama kārtība, paredzamība un skaidrība, it sevišķi no valsts, pret kuru tā jūtas mazāk aizsargāta. Līdz ar to, arī šādu nozīmīgu lomu veic Satversmes tiesa – juridiskās kultūras veicināšanu. Šīs apakšnodaļās ietvaros autore padziļinātāk izpētīs juridiskās kultūras jēdzienu, kopsakarā ar Satversmes tiesas spriedumu juridisko dabu.

Zinātniskajā literatūrā ir sastopama sekojoša kultūras definīcija: "Kultūra ir cilvēciskās darbības, uzvedības un saskarsmes superbioloģisko programmu sistēma⁵¹, kas nodrošina sociālās dzīves pastāvēšanu un pilnveidošanos.⁵² Kultūras jēdziens ir ļoti plašs. Kultūra ir materiālo un garīgo vērtību kopums, ko cilvēce radījusi savā attīstības gaitā. Šaurākā nozīmē ar kultūru saprot sabiedrības idejisko un morālo stāvokli, ko nosaka sabiedrības dzīvs materiālie apstākļi un kas izpaužas sabiedrības sadzīvē, ideoloģijā, izglītībā un audzināšanā, zinātnes un mākslas sasniegumos.⁵³

Varētu sacīt, ka arī juridiskā kultūra sevī ietver vērtību kopumu. Papildus vispārīgajai kultūras definīcijai, papildus vērtību kopumam, juridiskajā kultūrā ietilpst šādi pamatelementi:

1) tiesiskās apziņas līmenis, kas atspoguļo tiesību zināšanas un izpratni, likumu stingras

---

⁴⁹ Ar to autore vēlēš apzīmēt Satversmes tiesu kā galējo institūciju, kurā var vērsties persona savu pamattiesību aizskārumā, ja tā ir izsmēlusi vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus, kas neattiecas uz situācijām, kurās personai ir pamats vērsties Satversmes tiesā pirms tā ir izsmēlusi vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus.

⁵⁰ Cipeliuss R. Tiesību būtība. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001., 60.lpp

⁵¹ Darbības, uzvedības un saskarsmes superbioloģiskās programmas šīs definīcijas ietvaros ir saprotams kā zināšanu, normu, iemaņu, ideālu, paraugu, ideju, hipotēžu, ticējumu, mērķu, vērtību jomā un vēsturiski iekrātā sociālā pieredzi.

⁵² Priedītis A. Kultūru dialogs: interkulturālās komunikācijas vēsture un teorija – Rīga: Pasaules kultūru fonds, 2006., 23.lpp

⁵³ Krastiņš I. Valsts un tiesību teorija. Izdevniecība "Zvaigzne": Rīga, 1985., 142.lpp

ievērošanas nepieciešamības apzināšanos; 2) likumības līmenis, kas raksturo likumības prasību realizācijas un realitātes pakāpi (tiesiskās kārtības stabilitāti); 3) likumdošanas attīstības līmenis, kas raksturo tās izveidošanu uz stingri zinātniskiem pamatiem, optimālo regulēšanas metožu lietošanu, likumdošanas procedūra stingru ievērošanu, juridiskās tehniskas progresīvo paņēmieni un līdzekļu lietošanu; 4) juridiskās prakses pilnveidošanas līmenis.⁵⁴

Juridiskā kultūra pēc savas būtības ir rezumējoša kategorija, sabiedrības tiesiskās attīstības līmeņa un īpatnību rādītāja, sabiedrības tiesiskās apziņas spogulis.⁵⁵ Sniegtās definīcijas šķietami raksturo elementi, kurus dabā ir grūti sastapt, pat neiespējami. Līdz ar to rodas jautājums, kur šāda juridiskā kultūra ir sastopama? Vai tā tiek kādā veidā fiksēta, vai ir iespējams to pētīt?

Kā arī tika jau iepriekš minēts, juridiskās kultūras elementi ir tiesiskā apziņa (gan individuālā, gan kolektīvā), juridiskā terminoloģija un tiesību doktrīna, kas materializējas likumos, likumu komentāros, tiesu prakses materiālos, tiesību zinātnes mācību grāmatās,⁵⁶ savukārt tiesnešu atsevišķās domas, kas tiek klasificētas kā tiesību doktrīna, nozīmē to, ka arī Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domās materializējas juridiskā kultūra. Savukārt Satversmes tiesnešu atsevišķās domas, Satversmes nolēmuma juridiskās dabas kontekstā, kas tika vispārīgi aplūkots pirmās nodaļas pirmajā apakšnodaļā, norāda uz to, ka Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķajām domām ir īpaša nozīme juridiskās kultūras attīstībā un ir uzskatāms par nozīmīgu avotu juridiskās kultūras un sabiedriskās domas, tiesiskās apziņas attīstībā un stiprināšanā.

Valstij un sabiedrībai būtiskās tiesību vērtības ir atrodamas tiesību pamatavotos, tiesību palīgavotos un citos tiesību piemērošanas palīg līdzekļos,⁵⁷ un neapšaubāmi tajā ietilpst arī Satversmes tiesas nolēmumi un Satversmes tiesnešu atsevišķās domas. Tādēļ tie ir uzskatāmi par vieni no nozīmīgākajiem avotiem, no kuriem pētīt var to, kā tiek piepildīts konstitucionālo vērtību saturs.

Pamatots ir tiesību literatūrā izteikts viedoklis, ka tiesneša darbība neaprobežojas ar likumdevēja lēmuma izzināšanu un pasludināšanu. Tiesu varas uzdevuma īstenošanai nepieciešams vērtējošas izziņas aktā, kam netrūkst gribas elementu, parādīt un lēmumos realizēt vērtību priekšstatus, kas raksturīgi konstitucionālajai tiesību sistēmai, bet rakstītajos likumos

---

⁵⁴ Krastiņš I. Valsts un tiesību teorija. Izdevniecība "Zvaigzne": Rīga, 1985., 143.lpp

⁵⁵ Ibid, 143.lpp

⁵⁶ Osipova S. Latviešu juridiskā kultūra un tiesiskā apziņa. No: Latvieši un Latvija. III sēj. Atjaunotā Latvijas valsts. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013, 77. lpp.

⁵⁷ Apse D. Vērtību tiesības un tiesību vērtības. Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā: Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015., 333.lpp

neatspoguļojas nemaz vai nepilnīgi.⁵⁸ Ideja par tiesas objektivitātes saistību ar dvēseles stāvokli pastāv tieši tiesiskajā apziņā. Tiesai jābūt objektīvai nevis sabiedrības dēļ, nevis personīgo baļu vai jūtu iespaidā, jo tiesas objektivitāte, pirmkārt, ir personas īpašība, dvēseles stāvoklis.⁵⁹

Juridiskā kultūra pati par sevi ir parādība, kas ietekmē visas attiecības tiesiskās sistēmas telpā, kā arī veido izpratni par šā brīža vērtībām tiesu sistēmā. Juridiskā kultūra izgaismo vērtības, kuras ir nostiprinātas tiesas spriešanas pamatos, kā arī izgaismo to, kā sabiedrībā vērtē tiesības un tiesas darbu.

Konstitucionālās vērtības ir atkarīgas no konkrētas sabiedrības vērtībām,⁶⁰ tomēr svarīgi ir atcerēties, ka sargājot, papildot un nostiprinot konstitucionālās vērtības, šī pienākumu izpildē ir jāveic ne tikai konstitucionālai tiesai. Konstitucionālo vērtību nodrošināšana negulst kā pienākums tikai uz konstitucionālās tiesas pleciem. Par konstitucionālo vērtību nodrošināšanu vispirms ir atbildīgi arī citi varas atzari, un Satversmes tiesas iesaistīšanās politisku lēmumu pieņemšanā var nodarīt kaitējumu tiesu varas prestižam kopumā.⁶¹

Vērtības, caur kuru prizmu sabiedrība novērtē tiesas darbu, veido tās attieksmi. Attieksme pret tiesībām veido tiesisko apziņu, kas ir daļa no juridiskās kultūras. Tiesiskās apziņas izpratnes attīstība Eiropas zinātnē ir cieši saistīta ar Kanta definēto kategorisko imperatīvu,⁶² kas ir saprotams, kā mērs, ar kuru vērtē faktus – labos vai sliktos. Šis mērs ir absolūti neatkarīgs un neietekmējams. Atbilstoši kategoriskajai imperatīvai, tajā nepaliek vairs nekas cits kā vienīgi likuma vispārīgums. Paliek tikai pamatprincips – uzvesties atbilstoši maksimāli, kura varētu noderēt kā vispārējs likums. Tas ir individuālās apziņas un tiesību augstākais vadmotīvs.⁶³

Tiesiskās apziņas jēdziens tika formulēts 19 un 20. gadsimtu mijā, psiholoģiskajā tiesību teorijā.⁶⁴ V. Jakubaņecs sniedz šādu tiesiskā apziņas definīciju “tiesiskā apziņa ir jūtu, uzskatu, ideju kopums, kas pauž cilvēku attieksmi pret esošajām un vēlamajām tiesībām, likumdošanu, likumību, tiesvedību utt., viņu priekšstatus par tiesiski pamatoto un nepamatoto, kā arī - kopums, kas ir saistīts ar viņu tiesībām un pienākumiem - to apzināšanos un realizāciju”.⁶⁵

---

⁵⁸ Vildbergs H.J. Messeršmits K. Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, VIII, 80.lpp

⁵⁹ Matjušina R. Tiesiskās apziņas ietekme uz tiesas spriešanu tiesiskā valstī. Juridiskā zinātne, Nr. 4., 2013., 277.lpp. Pieejams: https://www.journaloftheuniversityoflatvialaw.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/journaloftheuniversityoflatvialaw/No4/R_Matjusa.pdf [aplūkots 14.03.2019.]

⁶⁰ Konstitucionālās tiesas loma konstitucionālo vērtību aizsardzībā. Tiesas pieteikums Satversmes tiesai. Satversmes tiesas 2010. un 2011. gada konferenču materiālu krājums. Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2013., 13.lpp

⁶¹ Ibid, 104.lpp

⁶² Šulcs L. Tiesību idejas un dabisko tiesību problēmas Kanta tiesību teorijā. Rīga: Valters un Rapa, 1939, 36.lpp

⁶³ Melķis E. Imanuels Kants – Eiropas civilizācijas gara milzis. Likums un tiesības. 6.sējums, Nr. 7. (59), 2004., 209.lpp

⁶⁴ Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 121.lpp

⁶⁵ Jakubaņecs V. Tiesiskā apziņa. 2. izdevums. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2001, 6.lpp.

Laikmeta dominējošie garīgie strāvājumi nosaka individuālo un kolektīvo apziņu, ka dominējošo garīgo strāvojumu maiņa vienlaicīgi nozīmē nozīmē individuālās un kolektīvās apziņas maiņu un līdz ar izmainīto apziņu mainās arī tiesību sistēma. Meklējot ideālos faktoros tiesību izmaiņām, principā ir runa par to, ka jāizpēta laikmeta garīgie strāvājumi, kas nosaka tiesību veidošanu.⁶⁶ Tiesiskā apziņa jeb sabiedrības un katra indivīda attieksme pret likumu veidojas daudzu faktoru ietekmē. Lielu daļu no tiem veido "ārēji" apstākļi: sabiedrības organizācijas forma, ekonomiskā situācija, tiesību sistēmas, tai skaitā likumu kvalitāte, tiesu darba efektivitāte utt. Tāpat svarīgi ir katras personas "iekšējie" faktori – audzināšana, izglītība, dzīves pieredze u.c.⁶⁷

Laikmeta lielos garīgos strāvojumus var apzīmēt ar modernu kļuvušu jēdzienu "laika gars". Izsekojot laika gara un tiesību savstarpēji atkarību, no daudzajiem viena laikmeta garīgajiem strāvājumiem, izkristalizējas tās pamatnostādnes un virzieni, kas veido tiesību un tiesību attīstīšanas garīgo pamatu un dzinējspēku. Daudzu garīgo strāvojumu vidū tās ir galvenokārt mainīgās - politiskās un kultūrspecifiskās idejas, pasaules uzskati, ideāli, vērtības, reliģiskie uzskati, morāli ētiskā pārliecība vai izturēšanās normas. Tie ietekmē tiesību sistēmas pamatos esošos priekšstatus par vērtībām, taisnīgumu un pareizību.⁶⁸

Norādot uz Satversmes tiesas nolēmumu autoritāti un tā sasaisti ar juridiskās kultūras nostiprināšanu un veicināšanu, kā rezultātā par nozīmīgu izpētes objektu šajā kontekstā kļūst Satversmes tiesnešu atsevišķās domas. Satversmes tiesas spriedumam ir būtiska nozīme konstitucionālo vērtību saturu piepildīšanā, sargāšanā un nostiprināšanā. Nozīmīgs tiesas spriešanā ir tiesnesis – nozīme ir tiesneša personībai, kvalifikācijai, personības briedumam un iekšējai pārliecībai.

Juristam, tai skaitā un jo īpaši tiesnesim, tā nav tikai profesionāla, bet arī ētiska kategorija. Savā ģenēzē tā bijusi cieši saistīta ar teologa profesiju - savā laikā tiesu sprieda virspriesteri. Jurists, mācītājs, ārsts ir kaut kādā ziņā vienoti, radniecīgi jēdzieni, vismaz ētikas ziņā tiem tādiem arī būtu jābūt. Ir dabīgs un arī saprotams juristu korporatīvisms. Tomēr paštaisnība un mazliet dogmatizēta domāšana var radīt atsvešinātību no sabiedrības.⁶⁹ Tiesiskā apziņa nav un nevar būt pretrunā ar tiesisko objektivitāti, jo abas šīs tiesiskās kategorijas papildina viena otru taisnīgas tiesas spriešanas procesā. Abas kategorijas pamatā tiecas uz taisnīguma sasniegšanu.

---

⁶⁶ Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, VIII, 66.lpp

⁶⁷ Gailīte D. Tiesiskā bezsamaņa. Jurista Vārds. 03.05.2016, Nr. 18 (921). Pieejams šeit: <https://juristavards.lv/doc/268522-tiesiska-bezsamana/> [aplūkots 20.03.2019.]

⁶⁸ Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, VIII, 66.lpp

⁶⁹ Stradiņš J. Juristi un tiesiskā apziņa mūsu sabiedrībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 14.01.2000., Nr. 11/12 (1922/1923). Pieejams šeit: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/276> [aplūkots 17.03.2019.]

Tiesiskā apziņa aptver tiesisko parādību uztveri, savukārt tiesas objektivitāte regulē ārējo faktoru ietekmi uz tiesību piemērotāju.⁷⁰

Vienlaikus ir svarīgi norobežoties no pārliecības, ka konstitucionālajai tiesai ir jāatrisina visi valstiskie jautājumi. Pamatots ir viedoklis, ka tiesneši var izlemt gandrīz neierobežotu jautājumu skaitu, taču tiesneši nespēj nodrošināt politisku diskusiju un godīgu valsts dzīves jautājumu.⁷¹ Jau 20.gadsimta beigās, F.A. Hajeka (*Friedrich August von Hayek, 1899-1992*) savā 1973.gada sarakstītajā darbā “Tiesības, likumdošana un brīvība” autors lieto jēdzienu “Tiesnešu valsts”, lai raksturotu apdraudējumu tautas varai un brīvībai, kas ceļas no pārāk neatkarīgas un augsti profesionālas tiesas, kurā tiesneši piemēro tiesības nevis saskaņā ar likumu, bet *contra legem*. F.A. Hajeks raksturoja iespējamus draudus pilsoņu brīvībai, tautas suverēnajai varai un varas dalīšanas principam, saskaņā ar kuru likumus pieņem tam deleģēts likumdevējs. Šos draudus rada tiesneši, kuri nodarbojas ar “tiesu aktīvismu” - darbojas ārpus likumdevēja noteiktās kompetences.⁷² Atsaucoties uz jau minēto M. Paparinska rakstu, kurā tika argumentēts un norādīts, ka Satversmes tiesas spriedums ir pielīdzināms normatīvajam tiesību aktam, tas varētu būt atsevišķi vērtīgs izpētes jautājums, kas skartu vairākus vērtējamus tiesību aspektus.

---

⁷⁰ Matjušina R. Tiesiskās apziņas ietekme uz tiesas spriešanu tiesiskā valstī. Juridiskā zinātne, Nr. 4., 2013., 276.lpp.Pieejams:https://www.journaloftheuniversityoflatvialaw.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/journaloftheuniversityoflatvialaw/No4/R_Matjusa.pdf [aplūkots 14.03.2019.]

⁷¹ Pleps J. Satversmes iztulkošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012., 131.lpp

⁷² Osipova S. Tiesiska valsts vai “tiesnešu valsts”. Jurista vārds 05.07.2016./Nr.27 (930), 13.lpp

2. TIESNEŠU ATSEVIŠĶO DOMU INSTITŪTA TEORĒTISKIE ASPEKTI

2.1. Tiesnešu atsevišķo domu institūta jēdziens un būtība

Tiesneša atsevišķās domas ir tiesneša individuālais viedoklis, kas vairums gadījumos nepiekrīt tiesas nolēmuma iekļautajam vairākuma viedoklim. Precīzu tiesnešu atsevišķo domu definīciju sniedz *Blacks Law* juridisko terminu skaidrojošajā vārdnīca, kas norāda, ka tiesneša domas ir tiesas uzrakstīts izklāstījums, kas ir izskaidro tās lēmumu konkrētajā lietā, parasti iekļaujot izklāstījuma juridiskos argumentus, kas iedalās *rationale* un *dicta*. Vairākuma domas ir viedoklis, kam ir pievienojušies vairāk kā puse no tiesnešiem konkrētajā lietā. Vairākuma viedoklis no terminoloģijas viedokļa tiek bieži lietots arī kā *galvenais viedoklis*.

Atsevišķos gadījumos, tiesnesis var piekrist tiesas nolēmuma iekļautajam vairākuma viedoklim, bet pamatojoties uz citiem argumentiem, proti, atšķirību saturs tiesnešu atsevišķās domās var būt dažāds. Anglo-amerikāņu tiesību literatūrā atsevišķās domas tiek izšķirtas pēc to satura. Kontinentālajā tiesību lokā šāda tendence nav novērota, tomēr šāds iedalījums ir loģisks un ļauj gūt skaidrāku priekšstatu par tiesnešu atsevišķajām domām. Tiesnesis var paust nepiekrītošās atsevišķās domas (angļu valodā - *dissenting opinion*) viena vai vairāku tiesnešu domas, kas nepiekrīt tiesas lēmumam, kas izlemts tiesnešu vairākumā. Bieži tiek lietots arī kā mazākuma viedoklis (angļu valodā - *minority opinion*).⁷³ Tāpat tiesnesis var paust arī piekrītošās atsevišķās domas (angļu valodā - *concurring opinion, concurrence*) – tiesneša atsevišķās domas, kas pēc būtības piekrīt spriedumā iekļautajām atziņām un secinājumiem, bet pamatojoties uz citiem argumentiem.⁷⁴

Kas ir galvenais vadmotīvs, tiesnesim pieņemot lēmumu rakstīt atsevišķās domas? Galvenokārt, ja tiesnesis uzskata, ka konkrētajā lietā ir tikai viens likumīgs risinājums, un tas risinājums atšķirās no tiesas nolēmuma un tiesnesis jūt, ka tā iekšēja pārliecība neļauj to apspiest kompromisa ceļā, top skaidrs. Tiesnesis rakstīs atsevišķās domas. Nenoliedzami, ka var arī būt situācija, ka tiesnesis tic tam, ka konkrētās lietas juridiskās problēmas atrisināšanai var būt vairāki risinājumi. Atsevišķajās domās tiesnesis to varēs analizēt, bet spriedumā tiesa nevar sniegt vairākas alternatīvas. Tāpat var būt arī lietas izskatīšanas, kurās tiesnesis no savas perspektīvas redz to, ka konkrētās lietas ietvaros, ja tiktu nedaudz iziets ārpus lietas robežām, lietas iznākums būtu citādāks. Ne tikai, bet arī šādās situācijās, tiesnesim pievienojot atsevišķās domas, tas var izgaismot vērtības, sniegt vadlīnijas un alternatīvus risinājumus, veicināt

⁷³ *Blacks Law Dictionary*. Seventh edition. Bryan A. Garner Editor in Chief. : St. Paul, Minn, 1999, p.1119.

⁷⁴ *Ibid*, p. 286

juridiskas diskusijas, iespējams pat sniegt jaunas koncepcijas vai iezīmēt novitātes, faktiski *izglītot, norādīt un pat pamācīt* visus ieinteresētos, kas iepazīsies ar spriedumu.

No tiesību teorijas viedokļa, atsevišķo domu statuss kā tiesību avotam nav noteikts. Dr. iur. D. Apse (*Diāna Apse*) norāda, ka tiesnešu atsevišķās domas būtu ierindošanas pie palīgavotiem - tiesību doktrīnas. Tiesību palīgavotiem, īpaši tiesību zinātnei kā citu tiesību palīgavotu atziņu katalizatoram, ir sevišķa nozīme Satversmes kodola satura atklāšanā, mijiedarbojoties ar tiesību piemērošanas palīglīdzekļiem un citu zinātņu nozaru ekspertu atziņām. Teorijā par palīgavotu tiek atzītas tiesību zinātnes atziņas jeb doktrīnas tradicionāli ar to saprotot viedokļus, ko pauduši tiesībzinātnieki ar lielu pieredzi, ja šie viedokļi ir nemainīgi noteiktā laika posmā.⁷⁵

Bet vai šādos gadījumos tiesnesim vienmēr būtu jāraksta atsevišķās domas? Piemēram, A. Baraks (*Aharon Barack, 1936*) uzskata, ka nē. Pēc A. Baraka domām, tiesnesim ir jābalansē starp šo, tā saucamo, tiesnesim sniegto priekšrocību, kas izpaužas kā iespēja izteikt savu individuālo viedokli un pašu tiesību normu regulējošo jomu. A. Baraks norāda, ka tiesnesim ir jālīdzsvaro starp atsevišķo domu izteikšanu, kas var nākotnē potenciāli kļūt par vairākuma viedokli starp iespējamu prakses vienotības šķelšanu.⁷⁶

Prakses nenoteiktība var radīt neskaidrības tiesību sistēmā. Tiesnesim ir jāapzinās viņa loma, tā tiesneša statuss sabiedrībā, kurā viņš atrodas un katrā situācijā jāizprot – vai patiešām atsevišķās domas izteikšana ir konkrētajā situācijā uzskatāma par nepieciešamību.⁷⁷ Kā vairums mehānismu, pie pārslodzes tie bojājas un lūzt. Loģiski, ka tiesnešu atsevišķo domu institūts vairs nespētu sniegt savu labvēlīgo ietekmi tādos apstākļos, ja tiesnesis pie katras izspriestās lietas pievienotu savas atsevišķās domas.

Tiesnešu atsevišķo domu (angļu valodā: *separate opinions*) pirmssākumi ir meklējami vēl anglosakšu⁷⁸ valstīs, kur tiesneši lēmumus pieņem *seriatim* (latīniski: individuāli, viens pēc otra) – visi tiesneši izsaka savu individuālo viedokli, proti, tie izskaidro, kā viņi izspriestu konkrēto lietu.⁷⁹ Anglosakšu tiesību lokā atsevišķās domas tiek uzskatītas par dabisku institūtu, līdz ar to starp tiesību zinātniekiem ir mazāk diskusijas par institūta pieļaujamību, tomēr arī starp anglo-amerikāņu tiesību loka piederošiem tiesību zinātniekiem un augsti kvalificētiem juristiem, viedokļi mēdz dalīties par institūta efektivitāti.

---

⁷⁵ Apse D. Doktrīna, dogma, tiesību piemērošanas palīglīdzekļi un Satversmes kodols. Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rast pareizo līdzsvaru: Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 333.lpp.

⁷⁶ Aharon Barak. *The Judge in a Democracy*. Princeton University Press. 2006. p.209.

⁷⁷ *Ibid*, p.209

⁷⁸ Termins var tikt lietots arī kā anglo-amerikāņu.

⁷⁹ Alfonso V. Deciding without deliberating. *International Journal of Constitutional Law*. 2013 Vol. 11 Nr. 3, p.557-584.

Konstruējot izpratni par tiesnešu atsevišķo domu institūtu, nevar nesaskarties ar tiesību loku valdošo tiesību kultūras un tiesību izpratnes savstarpējās atšķirības. Anglosakšu tiesību lokā tiesas un tiesneša autoritātei ir milzīga nozīme, jo tiesas ir tās, kuras formulē tiesu precedentus un tiecas savā darbībā pēc taisnīguma,⁸⁰ tādejādi tiesu varai ir īpaša loma un spēks, jo tiesu nolēmumam ir tiesību avota pamatavota spēks. Tiesnesim anglosakšu tiesību lokā ir lielāka loma tieši tiesību radīšanas procesā nekā tiesnesim kontinentālās Eiropas tiesību lokā.⁸¹

Tomēr Eiropas Savienības tiesību loks ir attīstījies pēdējo gadu laikā kā patstāvīga tiesību sistēma, kas vairs neiekļaujas nedz kontinentālās Eiropas tiesību lokā, nedz anglosakšu. Eiropas Savienības tiesību lokam ir raksturīga kontinentālās Eiropas tiesību loka metodoloģija, savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Kopienų tiesas paustas atziņas gūst precedentu raksturu. Amerikas Savienoto Valstu un Lielbritānijā tiesību zinātniekiem ir izstrādāti samērā daudz pētījumu, monogrāfiju un darbu, kas skar tiesnešu atsevišķo domu institūtu un zināmā mērā tās efektīvi palīdz atsegt un izprast tiesnešu atsevišķo domu būtību, tomēr, iepazīstoties ar šo literatūru un veidojot savus secinājumus, ir jāņem vērā Latvijas Republikas piederība citam tiesību lokam, u.c. tiesību jautājumi, kas ir būtiskas pamatota kopsavilkuma konstruēšanai.

Tiesnešu atsevišķo domu institūts saskaras ar vairākiem aspektiem, bet neapšaubāmi neatņemama to sastāvdaļa ir tiesneša personība. Tiesai nevar izvirzīt prasību būt objektīvai objektivitātes plašākajā nozīmē – ārpus apziņas, neatkarīgi no apziņas, jo tiesību piemērotāja domāšanas pamatā ir nevis emocijas, bet konkrēta objektīva parādību uztvere, ko dēvē par jūtām.⁸²

Ņemot vērā tiesnešu konstitucionāli tiesisko statusu, likumdevējam ir tiesības noteikt tiesnešiem kā tiesu varas pārstāvjiem īpašas kvalifikācijas un citas prasības, t.sk. morāli tikumiskās, un attiecīgi noteikt kārtību, kādā veidā tiek veidots tiesnešu sastāvs un kā notiek kandidātu atlase.

Tiesnešu īpašības, kas veicina sabiedrības uzticības stiprināšanu tiesu varai un kam ir pirmšķirīga nozīme tiesu varas neatkarības nodrošināšanā, ir objektivitāte, taisnīgums, godīgums, kā arī atbilstība kompetences, uzvedības un apzinīgumam noteiktajām prasībām.⁸³ Tiesnešiem, iegūstot šo sociālo statusu, tiek izvirzīti samērā augsti kvalifikācijas, ētikas, reputācijas un profesionālītātes standarti. Tikai pateicoties šādiem izvirzītiem standartiem, kuri

---

⁸⁰ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. Neimanis J., 2004, 123.lpp

⁸¹ Ibid, 123.lpp

⁸² Matjušina R. Tiesiskās apziņas ietekme uz tiesas spriešanu tiesiskā valstī. Juridiskā zinātne, Nr. 4., 2013., 277.lpp. Pieejams: https://www.journaloftheuniversityoflatvialaw.lv.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/journaloftheuniversityoflatvialaw/No4/R_Matjusa.pdf [aplūkots 14.03.2019.]

⁸³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 91.lpp

sekmīgi tiek sasniegti, var tikt sasniegts katra tiesneša profesionālā misija - noskaidrot patiesību un atrast taisnīgu izskatāmās lietas risinājumu.⁸⁴ Autoresprāt zīmīgs ir Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa 3.kanonā noteiktas, kas prezumē, ka „tiesnesis izlemjot lietas nedrīkst ietekmēties no atsevišķu cilvēku interesēm, sabiedrības protestiem vai bailēm no kritikas,⁸⁵ kas norāda uz tiesneša domas skaidrības un stingrības nepieciešamību.

Tiesneša viedoklim ir jābūt neietekmējamam. Tiesnesim savā viedoklī ir jāietver savs pasaules redzējums, savs briedums, savu zināšanu un uzskatu kopums. Satversmes tiesas tiesnesis, kam pēc prasībām ir jābūt sasniegušam 40 gadu vecumu un jābūt 10 gadu darba stāžam juridiskajā specialitātē vai zinātniski pedagoģiskajā darbā tieslietu specialitātē zinātniskajā institūcijā vai augstākās izglītības iestādē pēc augstākās profesionālās vai akadēmiskās izglītības, neskaitot prasību būt Latvijas Republikas pilsonim, ar nevainojumu reputāciju⁸⁶ un citus likumā norādītos ierobežojumus un šķēršļus Satversmes tiesas tiesneša kļūšanā. Satversmes tiesas tiesnesim ir uzstādītas augstas prasības, kuras objektīvi nav sasniedzamas personībai bez sava viedokļa stingrības un pārliecības par savām zināšanām un pieredzi.

Līdz ar to, likumsakarīgi un laikam pat nepārsteidzoši, ka šādai personībai, esot koleģiālā sastāvā, var rasties savs individuālais viedoklis, ko tiesneša iekšējā pārliecība nevar integrēt vairākuma viedoklī. Autores ieskatā, nenoliedzot koleģialitātes principa nozīmīgumu, tiesiskās domas vienotības būtiskumu, ir nesamērīgi un faktiski pat neiespējami izvairīties no situācijas, kurā tiesnesim nevarētu rasties savs individuālais viedoklis, kas disonē ar vairākuma viedokli. Uzstādot tiesnesim par pienākumu meklēt kompromisu, tas pēc būtības lūdz tiesnesim atteikties no savas iekšējās pārliecības un profesionālā viedokļa. Šāda nostāja iedarbinātu virkni apdraudējumu tiesnešu neatkarībai. Taipat laikā, koleģiālā lemšanas procesā, katram tiesnesim savs individuālais viedoklis ir jāpakļauj saprātīgiem kompromisiem un atsevišķās domas ir jābūt kā galējam instrumentam.

Vienlaikus ir būtiski ņemt vērā, ka tad, ja principiāli svarīgos jautājumos kompromiss netiek panākts vai tiek pausts atšķirīgs viedoklis, atsevišķajās domās jānorāda uz tiem sprieduma aspektiem, kuros tiesas prakse vēl nav izveidojusies vai nostabilizējusies,⁸⁷ un šādā gadījumā var runāt tikai par tiesiskās domas attīstību un juridisko diskusiju veicināšanu.

---

⁸⁴ Krūmiņa V. Tiesnešu vērtības un atbildība. Jurista vārds. 14.04.2015, Nr.15 (867), 8.lpp

⁸⁵ Latvijas tiesnešu ētikas kodekss. 03.02.2003. Pieejams: <http://providus.lv/article/tiesnesu-etikas-kodekss> [aplūkots 27.03.2019.]

⁸⁶ Satversmes tiesas likums: LR likums. Pieņemts 05.06.1996. [03.03.2019. red.]

⁸⁷ Statkus S. Stupins A. Ultra vires pieņemtās tiesību normas spēks laikā Satversmes tiesas praksē. Jurista Vārds, Nr. 49 (952), 6.12.2016. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/269778-ultra-vires-pienemtās-tiesību-normas-spēks-laika-satversmes-tiesas-prakse/> [aplūkots 06.04.2019.]

Latvijas Republikas Satversmes tiesai kā konstitucionālajai tiesai atsevišķo domu publicēšana un kārtība ir noteikta Satversmes tiesas reglamentā un Satversmes tiesas likumā. Satversmes tiesas likuma 30.panta 6.daļa⁸⁸ noteic, ka: “Tiesnesis, kurš balsojis pret viedokli, kas izteikts spriedumā, izsaka rakstveidā savas atsevišķās domas, kuras pievieno lietai, bet tiesas sēdē tās nepaziņo”. Satversmes tiesas reglamentā var iepazīties ar normatīvi noteikto kārtību, kā tiesnesim ir jāpievieno savas atsevišķās domas konkrētā lietā. Satversmes tiesa par juridiskās metodoloģijas nozīmi tiesību piemērošanas procesā, norādījusi, ka Satversmes tiesas pamatuzdevums nav izlemt to, kā katrā konkrētā gadījumā pareizi interpretējamas un piemērojamas tiesību normas.

2.1. Tiesnešu atsevišķās domas kā tiesneša neatkarības garantija

Tiesu un tiesnešu neatkarība kā vērtība demokrātiskās sabiedrības tikusi patstāvīgi apstiprināta un uzsvēta daudzos valstu likumos, kā arī starptautiskos dokumentos. Tiesu varas neatkarība ir tiesiskas valsts garants un tiesu varas neatkarības nodrošināšanu tiecas ikviena valsts, kas vēlas stiprināt un nodrošināt tiesiskumu. Tiesu varas neatkarība – gan tiesnešu kā individuālā neatkarības, gan tiesas neatkarība - nav pašmērķis, bet gan līdzeklis demokrātijas un tiesiskuma nodrošināšanai un stiprināšanai, kā arī obligāts priekšnoteikums tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanai.⁸⁹

Arī viens no ASV konstitūciju “tēviem” A. Hamiltons (*Alexander Hamilton, 1755 vai 1757 - 1804*) uzsvēra, ka tiesu varas neatkarības aizsargāšana ir būtiska vērtība, norādot uz to kā demokrātiski tiesiskas valsts pamatvērtību. Nedaudz filozofiski autors raksturoja attiecības starp trijiem valsts varas atzariem, norādot, ka “izpildvara ne tikai izsniedz “apbalvojumus”, bet arī “tur zobenu” sabiedrībā. Likumdevējvara pieņem budžetu un nosaka tiesības un pienākumus pilsoņiem, savukārt tiesu varai, taisni pretēji, nav nekādas ietekmes “nedz uz maku, nedz uz zobenu”. Neapšaubāmi, ka visvājākais no visiem valsts varas atzariem ir tiesu vara, kura nevar “uzbrukt” ne izpildvarai, ne likumdevējvarai, līdz ar to nepieciešams dot iespēju tiesu varai pašai sevi aizsargāt.”⁹⁰ A. Hamiltons sniedza gan šādu atziņu laika periodā, kad nebija izveidojusies konstitucionālā tiesa (ar to saprotams, ka pēc Amerikas konstitucionālās tiesas modeļa nevis izveidojot atsevišķu institūciju), kas šo situāciju līdzsvaroja, tādējādi sekmīgi papildinot un pilnveidojot līdzsvara un atsvara sistēmu (*checks and balances*).

⁸⁸ Satversmes tiesas likums: LR likums. Pieņemts 05.06.1996. [03.03.2019. red.]

⁸⁹ Satversmes tiesas 18.01.2010. spriedums lietā Nr. 2009-11-01, 7. punkts

⁹⁰ Alexander Hamilton, James Madison, John Jay. *The Federalist Papers (Selections)*. Translated for the Russian edition by Chalidze Publications, 1990, p.504

Kā zināms, absolūtas neatkarības nepastāv. Ir grūti un pat neiespējami būt daļai no sabiedrības, esot un baudot absolūtu un viennozīmīgu neatkarību – institucionāli vai personisko. Tiesneša neatkarība nav poza, tā ir tiesneša pozīcija. Mūžīgais varas ideāls izskatās tāds, kurā tiesnesis ir redzams kā paklausīgs, vadāms un visādās ziņās “ērts”. Taisnas tiesas spriešanā, kā arī tiesiskuma nostiprināšanā un veicināšanā, šādos gadījumos - tiesnesis kalpo tikai kā fikcija⁹¹.

Tikai neatkarīga tiesu vara ir garants, ka jebkurš pilsonis var savas aizskartās tiesības aizstāvēt kompetentā un objektīvā tiesā, iztiesājot lietu atklāti. Tiesa ir tik demokrātiska, cik demokrātiski ir likumi, kurus šī tiesa piemēro, tiesas spriedumi ir tik objektīvi, cik neatkarīga ir bijusi tiesa, izskatot šo lietu. Prasības pēc neatkarīgas tiesas nav tiesnešu iegriba, bet gan katra cilvēka tiesības.⁹²

Tiesnešu un tiesas neatkarība ir nesaraujami saistīta ar Satversmes 1.pantā nostiprināto varas dalīšanas principu – tiesa demokrātiskā valstī var pildīt savu funkciju tikai tad, ja tā ir neatkarīga un apveltīta ar varu.⁹³

Tiesu vara ieņem īpašu vietu ne tikai valsts varas mehānismā, bet arī sabiedrības apziņā, jo tieši tiesa ir tā, kas sniedz sociālo aizsardzību personām – gan vispārējās jurisdikcijas tiesās, gan Satversmes tiesā. Tiesa izsenis ir uzņēmusies zināmu audzinošu lomu sabiedrībā, norādot uz sabiedrības uzvedības standartiem, kā arī uzsverot konstitucionāli nostiprinātās vērtības.

Tiesu neatkarības princips LR ir nostiprināts Satversmes 83.pantā.⁹⁴ Pieņemot 1990.gada 4.maija deklarāciju “Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”, Latvija pievienojās arī Apvienoto Nāciju Organizācijas noteiktajiem Tiesu varas neatkarības pamatprincipiem.

Tiesnešu atsevišķās domas ir viena no izpausmēm, kā tiek nodrošināta arī tiesnešiem piemītošā pamattiesība – vārda brīvība. Nenoliedzami, ka, kā arī to ir norādījis prof. dr. iur. A.Kučs, ka tiesnesim stājoties amatā, tiesnesis nezaudē savas cilvēka tiesības, tai skaitā vārda brīvību. Taču šis statuss uzliek zināmus ierobežojumus, un tiesneša vārda brīvība nav absolūta. Tāpat profesors norādīja, ka būtu apšaubāma arī situācija, kad tiesnesis izsakās par cita tiesneša pieņemto lēmumu, jo tādējādi faktiski sabiedrības acīs tiktu mazināta tiesu varas autoritāte un rastos šaubas par tās kompetenci un profesionalitāti. Taču šī vispārīga nostāja prasa konkretizāciju. Pirmkārt, kāds ir tā tiesneša statuss, kurš komentē cita tiesneša lēmumu, vai

⁹¹ Судебное права. спб: Издательство Р. Асланова “Юридический центр Пресс”, 2007.с.452

⁹² Šulmane D. Brijuni Paziņojums par tiesnešu neatkarības principiem. Jurista Vārds, 10.05.2016., Nr. 19 (922), 8.-10.lpp

⁹³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. - Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 52.lpp

⁹⁴ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Pieņemts 15.02.1922. [10.04.2019. red.]

viņam var būt iespaids uz to tiesnesi, kurš komentē lietu, piemēram, kādās hierarhiskās attiecībās tiesu sistēmā ir abi tiesneši u.c. faktori.⁹⁵

Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa 2.kanons paredz, „tiesnesim ir jābūt gatavam vienmēr atrasties sabiedrības uzmanības centrā,⁹⁶ savukārt atsevišķo domu izteikšana prasa iekšējo drosmi; tiesnesis var piesaistīt sabiedrību, vēršot tās uzmanību uz noteiktiem apsvērumiem un problēmjaudājumiem. Nenoliedzami, ka katra sabiedrība un katra sociālā grupa izstrādā savu ideālu jeb personas kvalitāti, kas izriet no konkrēta statusa un lomas. Šis ideāls tiek elastīgi fiksēts sociālajās normās. Gan sociālais spiediens uz konkrētu personu, gan sociālā kontrole tiek vērsti sakarā ar sabiedrības ieinteresētību, lai visi sabiedrības locekļi savas lomas pildītu atbilstoši sociālajām normām,⁹⁷ kas attiecas arī uz tiesnesi – sabiedrība modelē tiesnesi kā atbildīgu un zinošu personu, kam ir jābūt neatkarīgai, objektīvam un neietekmējamam. Sabiedrība uzlūko tiesnesi kā uz iespēju aizsargāt savas pamattiesības.

Tiesnesim atsevišķo domu izteikšanā var pārklāties iekšējā neatkarība ar ārējo neatkarību. Jēdzienu neatkarība raksturot varētu tā: „Tāds, kurš spēj izturēt spiedienus no malas. Tas, lūk, tiešām ir tiesneša profesionālisms - izlasīt gan žurnālista domas, dzirdēt varbūt uzbāzīgu padomdevēju viedokļus, bet beigu beigās izlemt tā, kā tas pašam liekas atbilstoši likuma garam. Taču šāda pilnīga iekšējā neatkarība diez vai ir iespējama, ja tiesnesis ir 26 gadus vecs un savu amatu pilda otro mēnesi. Pavisam citādi būs ar tādu, kurš ir tiesnesis varbūt jau divdesmito gadu. Tādēļ tiesnešu kvalifikācija faktiski ir mainīgs lielums, tai visu laiku vajadzētu augt līdz ar pieredzi.⁹⁸ Atšķirīgu viedokli, iespējams, var izmantot ļaunprātīgi, jo daži tiesneši varētu saglabāt atšķirīgu atzinumu iegūt nozīmi un piesaistīt sabiedrības uzmanību.

Tiesnesim izteikt un pastāvēt par savu viedokli tā ir emocionāli un psiholoģiski sarežģīta misija, tas vienmēr ir iekšējs konflikts. Tiesneši, kuri ir palikuši mazākumā ar savām atšķirīgajām domām, ir visai grūti pārvarēt iekšējās šaubas un ietekmi no autoritatīvajiem kolēģiem, kuri ir tādi paši augsta līmeņa profesionāļi ar augstāko kvalifikāciju un profesionālo vai akadēmisko pieredzi. Atsevišķo domu izteikšana ir uzlūkojama kā galējais tiesneša pozīcijas variants. Un tikai tādā situācijā, kurā tiesnesis nav iekšēji spējīgs uz kompromisu un ir viennozīmīgi pārliecināts par viedokli, kas ir radies un izkristalizējies lietas iztiesāšanas laikā.

---

⁹⁵ Kūtris G., Gailīte D., Guļāns A., Liepa L., Bičkovics I., Kučs A. Kur sākas un kur beidzas tiesneša vārda brīvība. Jurista vārds, Nr. 39 (344). 2004. gada 12.oktobris. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/94813-kur-sakas-un-kur-beidzas-tiesnesa-varda-briviba/> [aplūkots 05.03.2019.]

⁹⁶ Latvijas tiesnešu ētikas kodekss. 03.02.2003. Pieejams: <http://providus.lv/article/tiesnesu-etikas-kodekss> [aplūkots 27.03.2019.]

⁹⁷ Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 98.lpp

⁹⁸ Aigars G., LR Augstākās tiesas tiesnesis intervijā „Cik neatkarīgi un kvalificēti ir tiesneši”. 2001.gada 6. marts, Jurista Vārds, Nr.6 (199)

Ar to arī atsevišķās domas principiāli atšķiras no tiesas nolēmuma – atsevišķās domas izklāsta tiesneša subjektīvo viedokli, kas ietver tiesneša pasaules uztveri un vērtības. Ievērojot tiesas spriešanas uzdevumu - atrast patiesu un taisnīgu lietas risinājumu - tiesnesis izskatāmās lietas ietvaros novērtē konkrētos apstākļus. Tulkojot un piemērojot likumu, viņš drīkst vadīties tikai no tiesneša pārliecības, ko veido tiesneša profesionālās zināšanas un prasme, tiesību un sabiedrisko procesu izpratne, kultūra, redzesloks, pilsoniskā stāja un citi faktori. Ja minētā uzdevuma sasniegšanai nepieciešams atkāpties no agrāk sniegtajām tiesu prakses atziņām, tad tiesnesi ir tiesīgs to darīt, taču pienācīgi argumentējot savu viedokli,⁹⁹ līdz ar to, atsevišķo domu izteikšana tiesnesim kalpo kā zināma individuālās neatkarības izpausme. Tiesnešu atsevišķo domu pieļaujamība ļauj tiesnesim apzināties savu personīgo brīvību, individualitāti, neatkarību, kā arī sava lēmuma vērtību un atbildību.

Iztirzājot tiesnešu neatkarības aspektus no atsevišķo domu institūta pozīcijām, vērtīga ir atziņa no tiesību socioloģiskā pētījuma par Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas rezerves, atbilstoši tam tika norādīts: “Tiesneši ir neatkarīgi, katrs no viņiem likumu var traktēt atšķirīgi, tāpēc arī atšķiras spriedumi līdzīgās lietās. Tātad, no vienas puses, var secināt, ka tiesnešu brīvība, spriežot tiesu, ir panākta. No otras puses, respondentu atbildēs parādās ironiskas atziņas, ka atsevišķi tiesneši esot "pat pārāk neatkarīgi", proti, ka procesa rezultāti un pat pats process tiesās pilnīgi analogiskās lietās ir tik dažādi, ka tos ir grūti prognozēt pat kompetentam juristam. Tiesnešu neatkarība ir cieši saistīta ar tiesnešu kompetenci un civīcisko atbildību amatam, citādi tiesas spriešanas neatkarība var tikt izmantota kā vairogs pret sabiedrības prasībām pēc skaidrojuma par to, kāpēc tieši šādi ir risināta lieta¹⁰⁰”. Autore citē šo citātu, jo tas ilustratīvi atklāj atsevišķo domu institūta pretrunīgumu. Proti, tiesnešu atsevišķās domas var skatīt kā tiesneša neatkarības izpausmi, kā tiesneša personības izstrādāto domu, kas ir vērsta nākotnē un palīdz veidot sabiedrisko domu. Tai pat laikā, izgaismojas tiesnešu atsevišķo domu institūta kritizētāju galvenie pretargumenti šī institūta pienesumam – atsevišķās domas var skatīt kā draudu, kas kropļojot un apdraudot vienotu tiesu praksi, apdraud tiesas nolēmuma autoritāti un faktiski ļaujot tiesnesim nemēģināt meklēt kompromisus.

Atsevišķas diskusijas vērts būtu Latvijas regulējums attiecībā uz atsevišķajām domām Satversmes tiesā. Latvija ir vienīgā Eiropas valsts, kurā Konstitucionālās tiesas tiesnesim noteikts pienākums rakstīt atsevišķās domas gadījumā, ja viņš nepiekrīt vairākuma viedoklim.

---

⁹⁹ Vildbergs H.J., Feldhūne G. Atsauces Satversmei: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, VI, 62.lpp

¹⁰⁰ Osipova S. Strupiņš A. Rieba A. Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas rezerves. Jurista Vārds, 09.03.2010., Nr. 10. (605). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/206150-tiesu-varas-neatkaribas-un-efektivitates-palinelinasanas-un-nostiprinanas-rezerves/> [aplūkots 29.03.2019.]

Šajā gadījumā varētu diskutēt par to, vai patiešām šāds regulējums ir piemērotākais tiesneša individuālās neatkarības nodrošināšanai.

2.3. Tiesnešu atsevišķo domu institūta pieļaujamība

Taisni tāpat kā par tiesas spriešanu, tāpat arī par tiesas lēmumu un sprieduma pieņemšanu un pasludināšanu, pasaulē nav vienotas izpratnes. Atšķirīgā izpratne par tiesas lēmumu un spriedumu pieņemšanu ir saistīta ar dažādajiem tiesību lokiem un arī katras valsts nacionālo likumdošanu un, protams, arī tradīcijām, kas konkrētajā reģionā ir radušās un vēsturiski attīstījušās. Kā zināms, tiesību, tostarp arī procesuālo tiesību, vēsture ir cieši saistīta ar valsts un tiesību attīstību. Sākotnēji tiesa bija privāta, tiesnešu lēmumi izteica tiesneša personīgo viedokli, bet tiesu sistēmas nepastāvēja un attiecīgi nepastāvēja apstrīdēšanas institūti.¹⁰¹ Anglo-amerikāņu tiesību sistēmās spriedums ir debašu rezultāts, bet kontinentālajā Eiropā tiesas lēmums anonīms un koleģiāls.

Tiesnešu atsevišķo domu institūta pieļaujamībā ir izveidojušas divas pretējas tradīcijas. Valstu, kurās tiesnešu atsevišķās domas kā institūts nav atzīts ir Beļģija, Francija, Itālija, Luksemburga, Malta, Nīderlande un Austrija. Galvenie izvirzītie argumenti tiesnešu atsevišķo domu nepieļaujamībā, ir vēsturiskais konteksts (īpaši Francijā, kur apspriedes noslēpums (*le secret du délibéré*) tiek atzīts par vispārējo Francijas publisko tiesību principu jau kopš 14. gs., kad valdīja Francijas un Navarras karalis Filips V Garais), tiesnešu neatkarības un koleģialitātes saglabāšana, spriedumu un pašu tiesu autoritātes saglabāšana, tiesu prakses vienotības un skaidrības nodrošināšana.

Savukārt absolūti lielākā daļa Eiropas valstu, proti, Bulgārija, Čehija, Dānija, Vācija, Igaunija, Īrija, Grieķija, Spānija, Kipra, Latvija, Lietuva, Ungārija, Polija, Portugāle, Rumānija, Slovēnija, Slovākija, Somija, Zviedrija, Apvienotā Karaliste ir atzinušas, ka priekšroka dodama šādiem principiem un argumentiem par labu tiesneša atsevišķajām domām: vēsturiskais fons un tiesiskās kultūras attīstība; tiesnešu iekšējā neatkarība un vārda brīvība; autoritātes un skaidrības nodrošināšana; koleģialitātes stiprināšana (tiesnešu vienlīdzības aspektā); demokrātija un caurspīdīgums; dialogs ar citām tiesu instancēm.¹⁰²

Neapšaubāmi, ka romāņu-ģermāņu tiesību sistēmai ir raksturīga koncepciju par tiesnešu solidaritāti, kurā tiesnešu kolektīvs ir redzams kā tiesību piemērotājs, kuram galu galā ir

¹⁰¹ Matjušina R. Tiesiskas valsts, tiesneša neatkarības un procesuālās ekonomijas kolīzija: Satversmes tiesas 2005.gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 pārvērtējums. Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rast pareizo līdzsvaru: Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 350.lpp.

¹⁰² Šulmane D. Tiesnešu atsevišķās domas praksē. Jurista Vārds. Nr. 28 (931). 12.07.2016. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/268953-tiesnesu-atseviskas-domas-prakse/> [aplūkots 17.03.2019.]

jānonāk pie viena slēdziena, tā kā nereti valda pārliecībā, ka problēmai ir tikai viens *pareizais* risinājums.

Latvijā tradīcija par atsevišķajām domām ir attīstījusies pirmskara laikā. Sākotnēji to veica Senāts, atsauce uz atsevišķajām domām vēl nav atrodama. Atsevišķo domu normatīvais regulējums kā tāds ir jauns, bet tomēr kā jau dr. habilis K. Torgāns norādīja, tā nav visai precīza atsauce, jo jau 1990.gados bija pieļaujamas atsevišķos gadījumos un to var atrast kā pierādījumu civilprocesa kodeksos. Ir neprecīzi apgalvot, ka atsevišķo domu institūts ir tikai kopš 2009.gada 1. marta. No vēsturiskā viedokļa, Latvijas Republikas pirmās neatkarības laikā civilprocesā atzina tiesnešu atsevišķās domas, kas izsecināms no Civilprocesa nolikuma¹⁰³ 801. panta, kas noteica, ka: *“kad izvirzās vairāk nekā divas domas un nesastādās ne balsu vairākums, ne vienāds balsu skaits, tad tiesneši, kas turas pie tām domām, kurām vismazākais balsu skaits, izsakās: kuras no domām, ko pieņēmis lielāks tiesnešu skaits, ikviens no viņiem atzīst par taisnīgākām, un tad viņu balsis pievienojamas vienām no tām domām, kuras ieņēmis lielāks tiesnešu skaits”* un 805.panta, kas noteica, ka: *“atsevišķas domas, kas izteikta, taisot rezolūciju, var iesniegt tikai pirms sprieduma parakstīšanas”* jau 1998.gada 14.oktobra LPSR Civilprocesa kodeksa¹⁰⁴ 17.pants sniedza tiesnesim tiesības izteikt atsevišķās domas.

Atsevišķās diskusijas vērts būtu jautājums par tiesnešu atsevišķo domu institūta pieļaujamību Latvijas Republikā. Darba ierobežotā apjoma dēļ, pētījuma mērķis nav izvērtēt atsevišķo domu pieļaujamību - vai nepieļaujamību, kā arī pētīt šī institūta nepieciešamību Latvijas Republikā. Lai arī autore atzīst, ka šāds pētījums varētu būt vērtīgs, veicot padziļinātu jautājuma izpēti no tiesību vēstures pozīcijām. Šāds pētījums varētu atsegt atsevišķo domu nozīmi Latvijas Republikā, un, tikai apzinoties kāda institūta vēsturisko izcelšanos, var zinātniski korektāk diskutēt par institūta attīstības virzieniem un iespējamiem uzlabojumiem.

Latvijas tiesību sistēma atzīst atsevišķo domu pieļaujamību, bet vispārējās jurisdikcijas tiesās to ļauj vienīgi Augstākās tiesas tiesnešiem, kas lietu skata paplašinātā sastāvā, tiesnesis, kas palicis mazākumā, ir spiests klusēt par saviem apsvērumiem. Tas ir pretrunā ar tiesneša neatkarības principu un agrāk vai vēlāk būtu labojams.¹⁰⁵

---

¹⁰³ Civilprocesa nolikums. Saeimas Kodifikācijas nodaļas 1932. gada izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums. Pieejams: <http://dom.lndb.lv/data/obj/file/16771731.pdf> [aplūkots 15.03.2019.]

¹⁰⁴ LPSR Civilprocesa kodekss. Rīga: Liesma, 1966.

¹⁰⁵ Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 19.lpp

3. TIESNEŠU ATSEVIŠĶO DOMU INSTITŪTS: TIESISKAS VALSTS GARANTS VAI TIESU VARAS AUTORITĀTES APDRAUDĒJUMS?

Cik efektīvs un produktīvs ir tiesnešu atsevišķo domu institūts? Jautājums nav vienkāršs. Par to vien liecina dažādā valstu pieeja tiesnešu atsevišķo domu publicēšanas pieļaujamībā, kā arī bieži vien kardināli pretējie viedokļi starp tiesību zinātniekiem un pašiem tiesnešiem, kur vienprātības nekad nav bijis un apšaubāmi, ka kādreiz tā vispār tiks panākta. Ja anglo-amerikāņu tiesību lokā atsevišķo domu institūtu vērtē, lai arī ar izņēmumiem, bet kopumā atzinīgi, tad kontinentālo tiesību lokā ir novērojama skepse, atsevišķiem autoriem raugoties uz atsevišķo domu institūtu kā “anomāliju, ja ne anetēmu”.¹⁰⁶

Arī Latvijā starp tiesību zinātniekiem valda zināma nostāšanās divās frontēs, vērtējot tiesnešu atsevišķo domu pienesumu tiesību sistēmai. Zinātnieki un profesionāļi, kas atsevišķās domas vērtē atzinīgi, galvenokārt raugās uz atsevišķajām domām kā uz instrumentu, kas veicina juridiskās kultūras attīstību un pilnveido tiesību sistēmu.

Savukārt atsevišķo domu institūtu kritiķi, tiesneša atsevišķās domas redz, pirmkārt, kā tiesnešu iznestā nolēmuma autoritātes apdraudējumu, otrkārt, kā traucēkli, kas rada priekšnoteikumus tam, lai tiesneši savā starpā pat nemēģinātu rast kompromisu, tādejādi kropļojot, nevis uzlabojot tiesu praksi.

Atbilstoši romāņu-ģermāņu tiesību loka tradīcijām, šāda nostāja ir saprotama. Esam piederīgi Eiropas kontinentālā loka tradīcijām un neapšaubāmi, ka sākotnēji atsevišķo domu institūts šķiet ne visai piederīgs mūsu tiesību sistēmai. Tomēr nevar palikt bez ievēribas virkne to zinātnieku viedokļi, kas uz atsevišķām domām raugās kā uz tiesiskas valsts garantu. Šīs nodaļas ietvaros autore pētīs gan argumentus, gan pretargumentus tiesnešu tiesībām izteikt un publicēt atsevišķās domas.

3.1. Tiesnešu atsevišķo domu institūts kā tiesiskas valsts garants

Par tiesnešu atsevišķo domu institūta patieso ieguvumu un pienesumu tiesību sistēmai nav izveidojies vienota nostādne arī valstīs, kur šāds institūts ir normatīvi nostiprināts, pieļaujams un praktizēts.

Par labu atsevišķo domu institūtam tiesību literatūrā var atrast vairākus argumentus.

---

¹⁰⁶ Dumbould E. Dissenting opinions in international adjudication. University of Pennsylvania Law Review. 1942. Vol. 90. p. 929.

Kā viens no pirmajiem argumentiem par labu tiesnešu atsevišķajām domām, būtu norādams valsts vēsturiskais fons un juridiskā kultūra. Kā tas tika noskaidrots 2.nodaļas ietvaros, tiesnešu atsevišķo domu izteikšana tiek praktizēta un ir evolucionējusi kā tradīcija Amerikas Savienotajās Valstīs un Lielbritānijā. Tiek plaši uzskatīts, ka tiesneša atsevišķās domas vairāk iederas anglo-sakšu tiesību sistēmā. Tomēr ne visās Eiropas valstīs ticis praktizēts tiesās, kur lietas spriešana notika noslēgti – piemēram, Spānijā atsevišķās domas noteiktos gadījumos tika pievienotas un arī publicētas.¹⁰⁷

Otrs arguments būtu norādāms tiesneša neatkarība. Individuālais tiesneša viedoklis ļauj saglabāt un integrēt tā intelektuālo redzējumu situācijās, kurās tiesnesis nepiekrīt spriedumā norādītājiem apsvērumiem un argumentiem. Šāda intelektuāla integrācija ir saistīta arī ar tiesneša vārda brīvību.¹⁰⁸

Treškārt, tiesnešu atsevišķo domu studēšana un analizēšana uzlabo argumentāciju un stilu. Faktiski to varētu dēvēt par dialoga veidošanu – ar sabiedrību, jo tiesnešu atsevišķās domas uzskatāmi parāda sabiedrībai to, ka tiesnešu vairākumam pieņemot lēmumu, tika izsvērti vairāki argumenti. atsevišķo domu adresāts ir tas, kas visskaidrāk atklāj šī institūta ieguvumus. Dialogs šādi tiek veidots ne tikai ar sabiedrību. Adresāts ir ne tikai sabiedrība, bet arī juristi, advokāti, tiesu instances un galu galā arī tiesnešiem, kas sāks pildīt savus pienākumus konstitucionālajā tiesā, kas vēlāk, jau citā tiesas sastāvā, gatavosies gaidāmajām tiesvedībām. Tas pats attiecas uz tiesnešiem, kas sāks veikt savus pienākumus vispārējās jurisdikcijas tiesu instancēs.

Atsevišķo domu adresāts neapšaubāmi ir vērsts nākotnē. Nākotnes paredzēšana prasa augstu intelektuālo darbu: ir jāapzinās vēsturiskie procesi, to, kas ir bijis pagātnē, jāizprot ir attīstība. Ne par velti vēsturi gandrīz jebkuras tēmas apgūšanā, izmanto kā līdzekli, kas ļauj zinātniekam paredzēt vadlīnijas, kas var atkārtoties nākotnē. Līdzīgi ir ar atsevišķām domām, tās kalpo kā viedoklis, kas ir bijis pagātnē, norāda uz to, ka tiesnesis ir pamanījis, ievērojis un uzsvēris lietas, kuras var būt šobrīd nepieder pie lietas, bet ja būtu bijis tikai viens faktiskais apstāklis citādāks - būtu arī jāņem citādāk. Proti, atsevišķās domas ļauj tiesnesim iziet ārpus lietas, analizēt procesu plašāk, tādējādi nākotnē, tas var gūt neatvietojamu ieguvumu.

---

¹⁰⁷ European parliament directorate general for internal policies Policy department C: citizens rights and constitutional affairs. Dissenting opinions in the Supreme Courts of the Member states. p.12. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201304/20130423ATT64963/20130423ATT64963EN.pdf> [aplūkots 16.04.2019.]

¹⁰⁸ Ibid, p.12.

Arī K. Torgāns atzīst, ka spēcīgs arguments par labu atsevišķajām domām ir tas, ka nereti mazākuma viedoklis, kas izteikts ECT tiesnešu atsevišķajās domās par ECT palātas spriedumu, vēlāk par pareizu atzinusi ECT lielā palāta.¹⁰⁹

Viens no visu laiku dižākajiem filozofiem, G. Hēgelis (*Georg Wilhelm Friedrich Hegel; dzimis 1770. gada 27. augustā, miris 1831. gada 14. novembrī*) savā darbā „Tiesību filozofijas elementi taisnīguma nodrošinātājus - tiesnešus traktē kā taisnīguma un tiesas spriešanas funkcijas īstenotājus, iedalot tiem lomu civilajā sabiedrības pamatā, nevis kā daļu no valsts mehānisma.¹¹⁰ Dr. iur. Diāna Apse, pievienojoties Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesneša Boštjana M. Zupančiča viedoklim, ka tiesību piemērošanas caurskatāmības labā: “atsevišķo arī (piekrītošo domu) publicēšanas rezultātā uzmanība tiek pievērsta spriedumā ietverto tiesnešu vairākuma apsvērumu vāmajām vietām”.

Īsteni derīgas atziņas tiek uzkrātas gan teorētiskajā tiesiskajā apziņā, kas ir tiesībrades avots (kā norādījis Hēgelis – nav nekas tik praktisks kā laba teorija), gan arī profesionālajā darbībā (prasme piemērot iegūtās zināšanas, piemērot normu). Abas minētās tiesiskās apziņas izpausmes vienlaikus ietekmē un uzkrāj spriedumu analīze un kritika. Tas veicina sprieduma kvalitātes uzlabošanu un vienotas judikatūras veidošanu.¹¹¹ Patiesi labi argumentēti individuālie viedokļi palīdz interpretēt normas un atvasināt jaunas tiesības (tiesību tālākveidošana).¹¹² Līdz ar to, ceturtkārt un galvenokārt, tiesnešu atsevišķās domas izgaismo vērtības, sniedz vadlīnijas, norādes, norāda uz iespējamām problēmām, raisa juridisku diskusiju, debates. Šo darbību kopums norāda uz vienu veidojošo faktoru un tā ir kvalitāte. Tiesnešu atsevišķās domas veicina nolēmumu kvalitāti.

Aplūkojot tiesnešu atsevišķo domu un judikatūras izpausmju aspektus, secinu, ka šie individuālie viedokļi daudzējāda ziņā ietekmē tiesību piemērošanu un ir orientēšanās līdzeklis tiesībās, tie satur abstraktas ziņas, saistītas ar visai augstām tiesu instancēm, kā arī liecina par tiesneša autoritāti tiesību zinātnieku un praktiķu vidū. Atsevišķo domu atziņas īpatnība ir tā, ka tā latentā formā gaida savu izpausmes laiku un telpu.¹¹³

Tiesnešu atsevišķās domas lauž patstāvīgu gultni sekundāro tiesību avotos, pārliecinoši uzstājas kā likumdošanas un tiesību politikas korigētājs, kā arī izpaužas kā tiesu prakses maiņas indikators (konstruktīvi kritizējot vairākuma viedokli) un iniciators (būtiski ietekmē tālāko

¹⁰⁹ Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 15.lpp

¹¹⁰ Hegel G.W.F. Elements of the Philosophy of Right. Wood A.W. (ed.), translated by Nisbet H.B. New York: Cambridge University Press, 1991. p. 40

¹¹¹ Tiesību harmonizācija Baltijas jūras reģionā pēc ES paplašināšanās. 2007. gada starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums, 5.lpp

¹¹² Ibid, 7.lpp

¹¹³ Ibid, 8.lpp

praksi), kā arī atstāj pēdas tiesību zinātnē un praksē kā tiesnešu tiesības attīstības sastāvdaļa. Līdz ar to tiesnešu atsevišķās domas var pretendēt uz patstāvīga sekundārā avota statusu.¹¹⁴

3.2. Tiesnešu atsevišķo domu institūts kā tiesu varas autoritātes apdraudējums

Tiesnešu atsevišķo domu institūtu romāņu-ģermāņu tiesību lokā visai bieži uzlūko ar zināmu skepticismu. Tiesnešu atsevišķo domu institūta kritikā tiesību zinātnē ir atrodami vairāki argumenti. Turpmākās apakšnodaļas ietvaros autore padziļinātāk pētīs tos argumentus, kas visciešāk saistīti ar tiesu varas autoritātes apdraudējumu, papildus izpētot tiesu varas autoritātes jēdzienu un faktorus, kas veicina sabiedrībai uzticību tiesai.

Kā viens no galvenajiem argumentiem, ko izvirza pret tiesnešu atsevišķo domu institūtu ir tas, ka tās grauj tiesas nolēmuma autoritāti.

Pienācīgai šā viedokļa izvērtēšanas ir nepieciešama izpratne par to, kas veido tiesu autoritāti¹¹⁵ un uzticēšanos tai. AT tiesnese V. Krūmiņa norāda, ka tiesu autoritāti sabiedrībā primāri veido paši tiesneši. Tiesnesim ir pienākums ne tikai taisnīgi un efektīvi atrisināt konkrētu tiesisko strīdu, bet arī veidot sabiedrības uzticību tiesu sistēmai un līdz ar to valstij kopumā. Tiesnesim ir jāapzinās, ka, vērtējot tieši viņa rīcību un attieksmi, kā arī vērtības, kas šo rīcību un attieksmi caurvij, spriedīs par valsti un par to, vai valsts ir taisnīga.¹¹⁶

Atziņa ir vispārīga, tā kā “taisnīgums” ir plaši interpretējams, mūžīgs tiesībfilozofisks jēdziens. Kā taisnīgu varētu vērtēt to, ka tiesai jārunā vienā balsī un augstu jāvērtē koleģialitātes princips, tā arī taisnīgu var vērtēt atsevišķās domas, kas ir tiesneša neatkarības izpausme. Tāpat arī efektivitāti ir grūti izvērtēt. Būs atrodami tiesu praksē gadījumi, kad atsevišķās domas pārtop par vairākuma¹¹⁷, bet tāpat būs atrodami arī gadījumi, kad atsevišķās domas met aizdomu ēnu uz nolēmumu, tā kā to izteikšana raisa neizpratni sabiedrībai par galējo nolēmumu.

---

¹¹⁴ Tiesību harmonizācija Baltijas jūras reģionā pēc ES paplašināšanās. 2007. gada starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums., 8.lpp

¹¹⁴ Ibid.,11.lpp

¹¹⁵ *Autoritāte (vācu val.:* *autoritat* – ietekme, autoriāte, *latīniski:* *autoritas [auctoritatis]* – vara, spēks, no auctor – radītājs) – viena, vairāku vai daudzu cilvēku acīs iemantota patiesības, pareizības vai taisnības garanta reputācija, kas pamatojas uz viņa varu, morālisku vai gara pārkumu; persona, kurai ir liela ietekme, kura bauda vispārēju uzticību, cieņu, kura tiek uzskatīta par izcilu speciālistu kādā jomā un kuras ieskatī tiek augstu vērtēti. Termina skaidrojums izmantots no Berggrav E. *Staten og mennesket*, Oslo, 1945. 2004, tulkojums latviešu valodā - SIA “Luterisma mantojuma fonds”: Rīga, 2004, 117.lpp

¹¹⁶ Krūmiņa V. Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā. Jurista vārds. Rīgā, 2018.gada 6. februāris. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/272164-sabiedriski-viedokli-ietekme-uz-tiesnesiem-un-tiesu-sistemu-kopuma/> [aplūkots 28.03.2019.]

¹¹⁷ Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas teritoriālpilnojumā lietās kļuva vēlāk par vairākuma viedokli.

AT tiesnese V. Krūmiņa norāda, tiesnesim ir pienākums veidot sabiedrības uzticību tiesu sistēmai.¹¹⁸ Kā veidojas uzticēšanās tiesām? Kā atzinis sociologs Pjotrs Štompka (*Piotr Sztompka, 1944*) uzticēšanos visvienkāršāk var definēt šādi: uzticēšanās ir pārliecība par citu cilvēku iespējamo rīcību nākotnē.¹¹⁹

Līdz ar to, nevarētu apgalvot, ka absolūti nepamatotas ir atsevišķo domu institūtu kritiķu bažas par tiesu prakses nenoteiktību, kas var rezultēties sabiedrības neuzticībā.

Sabiedrības uzticēšanos tiesu varai ietekmē dažādu apstākļu kopums – tiesu sistēmas kopumā darbības efektivitāte, tiesas procesu un nolēmumu atspoguļojums plašsaziņas līdzekļos, tiesas procesu vadīšanas un nolēmumu kvalitāte, kā arī sabiedrības viedoklis par tiesnešu morālo autoritāti un godpratību.¹²⁰ Sabiedrībai veicina uzticība nolēmumu kvalitāte, bet nolēmuma kvalitāte ir diezgan plašs jēdziens un nereti kāda sabiedrības grupas daļa vērtēs nolēmuma kvalitāti vadoties tikai no savām interesēm – vai tās ir uzlabojušās, vai pasliktinājušās pēc nolēmuma. Paradoksāli, bet iepriekšējās apakšnodaļas ietvaros, pētot argumentus, kas ir izvirzīti par tiesnešu atsevišķajām domām, autore nonāk pie secinājuma, ka tiesnešu atsevišķās domas veicina tiesas nolēmumu kvalitāti. Šajā gadījumā ir pamatoti uzskatīt, ka tiesnešu atsevišķās domas paaugstina un uzlabo tiesas nolēmumu kvalitāti, jo norāda uz vairākuma izteikto apsvērumu iespējamām kļūdām, sniedz alternatīvas, vadlīnijas, novitātes, kā arī veicina juridiskās tehnikas uzlabošanu. Savukārt fakts, ka tiesas nolēmums nav kādas sabiedrības grupas vai indivīda interesēs, neiztur kritiku.

Ir tiesību zinātnieki un paši tiesneši, kas izteikušies tā, ka tiek nepārprotami saprasts, ka augstāk par tiesnešu personības, neatkarības un tā viedokļa brīvības, nereti tiek vērtēta tiesnešu koleģialitāte un tiesas nolēmums. Piemēram, Barons Dekamps tiesnešu atsevišķās domas raksturoja kā bīstamību, kas noved pie tiesas nolēmuma dubultošanas.¹²¹ Pat Eiropas tiesas kritiķi ir atzinuši, ka tieši atsevišķo domu aizliegums, kas ļāva Tiesai runāt vienā balsī, ļāva sasniegt zināmu autoritātes līmeni un atzinību tās lēmumiem un doktrīnām arī nacionālās tiesās.¹²² Attiecībā uz tiesnešu atsevišķo domu mērķi, bijusī Satversmes tiesas tiesnese Kristīne Krūma ir norādījusi – to mērķis nav nekādā gadījumā mazināt sprieduma autoritatīvo spēku,¹²³

---

¹¹⁸ Krūmiņa V. Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā. Jurista vārds. Rīgā, 2018.gada 6. februāris. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/272164-sabiedriski-viedokla-ietekme-uz-tiesnesiem-un-tiesu-sistemu-kopuma/> [aplūkots 25.03.2019.]

¹¹⁹ Bārdiņš G. Dialoga loma tiesas spriešanā. - Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, [VII], 231. lpp.

¹²⁰ Krūmiņa V. Tiesnešu vērtības un atbildība. Publikācija. Jurista vārds, Nr. 15 (867), 2005.gada 14.aprīlis. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/266451-tiesnesu-vertibas-un-atbildiba/> [aplūkots 18.03.2019.]

¹²¹ Report of Chavalier Descamps, rapporteur of the Third Commission / Proceedings of the Hague Peace Conferences, The Conference of 1899. N.Y., 1920. p.149.

¹²² Perju V. Reason and Authority in the European Court of Justice // Virginia Journal of International Law. 2009. No 2. p.331–332.

¹²³ Statkus S. Stupins A. Ultra vires pieņemtas tiesību normas spēks laikā Satversmes tiesas praksē. Jurista Vārds, Nr. 49 (952), 6.12.2016. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/269778-ultra-vires-pienemtas-tiesibu-normas-speks-laika-satversmes-tiesas-prakse/> [aplūkots 06.04.2019.]

kas ir pamatoti, jo atsevišķajām domām nav nekādas ietekmes uz sprieduma juridisko spēku, pavisam otrādi – tām ir uz nākotni vērsta ietekme.

Skatoties no tiesību filozofijas pozīcijām, vienas pareizās atbildes tēzes (*One right answer thesis*) autors, ko izvirza amerikāņu tiesību filozofs R. Dvorkins (*Ronald Dworkin*). Dvorkins norāda, ka: “blakus rakstītām tiesībām tajā ietilpst arī principi, ar kuriem izlemjami tiesību normās nenoregulēti gadījumi. Tieši šie principi dod vienīgo pareizi atbildi ikvienā iedomājamā gadījumā. Tiesneša loma - iztulkot tiesību sistēmu, lai izstrādātu šo vienu atbildi”.¹²⁴ [...] Manas idejas ir virzītas uz to, ka bieži vien eksistē tikai vienīgā pareizā atbilde uz sarežģītiem tiesiskiem jautājumiem.¹²⁵ Savukārt, tiesību filozofs Harts (*H.L.A. Harts*) norāda pavisam pretējo - tiesības nevar turēt gatavībā pareizo atbildi, jo nav iespējams intersubjektīvi pierādāmi atspoguļot, kurš no diviem - viens otram pretī esošajiem juridiski atbilstošajiem risinājumiem būtu vienīgā pareizā atbilde.¹²⁶ Turklāt, Harts norāda, ka, tiesneši, ne tikai piemēro tiesību noteikumus, tiesneši darbojas nesaistītā pašu ieskatu jomā.¹²⁷

Ir jau gana plaši diskutēts, ka, ņemot vērā arī LR vēsturisko notikumu attīstību, pastāv zināms “pozitīvismu” LR juridiskajā sabiedrībā. Tiesību piemērotāji nereti uzskata, ka tas, ko likums nav tieši paredzējis, tad tam arī nav jābūt. Bieži praksē rodas situācija, kad interpretējot likumu, tiesību piemērotājs apstājas tur, kur tas, sāk kolidēt ar citiem principiem un likumiem. Ne analogiski, bet tomēr līdzīgi ir arī atsevišķajās domās. Vai tas maz nav pirmais jurista pienākums, kritiska izvērtēšana, nerunājot jau par tiesneša amatu?

Baraka tiesas rīcību brīvības saucamajās – īpaši sarežģītajās lietās (*angļu val. hard cases*), kur valodas raksturs atstāj jaunas iespējas tulkošanai. līdz ar to, rodas nepieciešamība pēc tiesneša. Kādēļ rodas šādas lietas? Galvenokārt tāpēc, ka normas valodā ir konstatējama nenoteiktība, iekļauti vārdi ar vairākām iespējamām nozīmēm, kas paredz plašākas interpretācijas iespējas.

Tomēr dažādi tiesneši, piemērojot un interpretējot vienus un to pašus principus, nonāks pie dažādiem secinājumiem, dēļ savas tiesnešu personības – ko ietver tiesneša vērtības un pasaules redzējums. Daudzi empīriski pētījumi apstiprina likumsakarību, ka tiesnesim, lietas izskatīšanas procesā, viens no izskatīšanas kritērijiem, kas ietekmē nolēmumu, ir tiesneša dzīves pieredze un personības aspekti.

---

¹²⁴ Dworkin. R. *Takin rights seriously*. 12. aufl. - Cambridge, 1978 S. p.14

¹²⁵ *Ibid.* p.68

¹²⁶ Lyons D. *Principles, Positivism, and Legal theory* (Book review of *Taking Rights seriously*. 87 *The Yale Law Journal*, 1977, S. 421.

¹²⁷ Hart H. L.A. *The Concept of law*. - Oxford, 1961, S. 77 ff: Donato J. *Dworking and subjectivity in Legal interpretation*. *Stanford Law Review*, 1988, S. 1526 f..

Vai tiesnesis pasludinot tiesnesis nodarbojas ar eksistējošu likumu piemērošanu tiesas rīcības brīvību vai rada jaunu likumu? Pēc A. Baraka domām, “tiesnesis tulko, kam ir nenoteikta un miglaina valoda kam nav skaidru robežu, tiesnesis realizē likumīgu iespēju, kas atrodas tekstā un pēctam viņš to min”. Turklāt viņš runā arī par fiktīvo raksturu deklarātīva teorijā, un to, ka viņa pieeja deklarātīvai teorijai iet paralēli. Tiesnesis piemērojot un izskatot lietas - rada tiesības, viņš veic izvēli no vairākām, izvēloties vienīgo likumīgo, līdz ar to arī radot jaunas tiesības – tiesnešu tiesības.

Baraka viedokļiem bija kritiķi un viens no tiem, nekas cits kā jau iepriekšminētais R. Dvorkins (*R. Dworkins*), pēc kura domām īpaši sarežģītās lietas, tiesnesim nevar būt nekādas alternatīvas, tā kā pastāvēt tikai viens pareizais un taisnīgais risinājums. Arī pārējie A. Baraka teorijas pretinieki norāda, ka tiesnesim ieskati nevar būt kā tādi, tā kā pastāv tikai viens pareizais risinājums. Baraks atklāti norāda uz to, ka tiesnesis izrāda savas personiskās/ personīgās rakstura īpašības, kad iznes spriedumu, tādējādi uzsverot subjektīvismu tiesvedības procesā.¹²⁸ R. Dvorkina (*R. Dworkin*) konsekventi apstiprina jau minētā (*šā darba 17.lpp, 52. atsauce*) tiesneša Tafta pozīciju.

Līdzīgi A. Baraka zinātniskajos darbos izteiktajām atziņām, arī pati Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, tulkojot un piemērojot likumu, tiesnesis drīkst vadīties tikai no tiesneša pārliecības, ko veidu tiesneša profesionālās zināšanas un prasme, tiesību un sabiedrisko procesu izpratne, kultūra, redzesloks, pilsoniskā stāja un citi faktori.¹²⁹ Ievērojot tiesas spriešanas uzdevumu – atrast patiesu un taisnīgu lietas risinājumu - tiesnesis izskatāmās lietas ietvaros novērtē konkrētos apstākļus. Tulkojot un piemērojot likumu, viņš drīkst vadīties tikai no tiesībam un savas pārliecības, kas ir atkarīga no tiesneša profesionālajām zināšanām un prasmēm, tiesību un sabiedrisko, vēsturisko procesu izpratnes, kultūras, redzesloka, personības brieduma un citiem faktoriem. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Satversmes tiesa ir nozīmīga valsts varas konstitucionāla institūcija, kas īsteno tiesu varu un, kas var atzīt par spēkā neesošu arī likumdevēja pieņemtu tiesību normu. Tāpēc ir būtiski, lai par Satversmes tiesas tiesnešiem tiktu apstiprinātas personas ar iespējami augstāku profesionālo kvalifikāciju,¹³⁰ tādējādi norādot, ka Satversmes tiesas tiesneša amatā jāatlasa pēc iespējas labāki kandidāti.

Neapstrīdams ir fakts, ka tiesības ir izteiktas binārā veidā - tās noteic, ka kaut kas ir pareizs vai nepareizs, tiesisks vai prettiesisks. Līdz ar to tiesību binārā struktūra aicina ieņemt pretējās pozīcijas, kā arī piedāvā “vai nu, vai nu” un “visu vai neko” risinājumu. Tiesības piedāvā melnu vai baltu risinājumu, lai gan dzīvē drīzāk ir raiba un patiesība bieži vien ir kaut kur pa vidu. Šo

¹²⁸ под общ. Е. Н. Тонкова. Толкование закон и право. СПб.: Алетейя, 2015 с.142-143

¹²⁹ Satversmes tiesas 04.02.2003. spriedums lietā Nr. 2002-06-01, secinājumu daļas 2.4. punkts.

¹³⁰ Satversmes tiesas 18.10.2007. spriedums lietā Nr. 2007-03-01, secinājumu daļas 24.1.punkts.

īemeslu dēļ tiesa nereti konfliktu izšķir, bet pilnībā neatrisina. Šādos gadījumos konflikts mēdz uzplaiksnīt atkal no jauna, reizēm ar citu nosaukumu,¹³¹ un šādos gadījumos, neatkarīgi no tā, kā persona vērtē atsevišķo domu institūtu, sevišķi nozīmīgs tiesību avots būs tiesnešu atsevišķās domas, ja tādas konkrētajā konfliktā tika izteiktas. Kāpēc? Tāpēc, ka tieši tās var uzvedināt uz to, ko toreiz tiesa neņēma vērā, izspriežot līdzīgu konfliktu. Nav noteikts, ka tās visos gadījumos būs neatsverams palīglīdzeklis un kļūs par vairākuma viedokli, bet tomēr tās kā minimums būs bagātinājušas informatīvi par toreizejā konflikta spriešanu.

Tiesību zinātnes uzdevums ir atklāt šo tiesību normatīvo saturu. Tiesības iegūst savu apveidu un līdz ar to kļūst lietojamas tikai caur tiesību zinātnes metodoloģiju. Interpretējot tās ar tiesību zinātnes metodoloģijas palīdzību, tiek noteikts, kas ir pareizi un kas ir nepareizi, kas ir taisnīgi un kas netaisnīgi, ko drīkst un nedrīkst. Vienlaikus tiesību zinātnes uzdevums ir arī identificēt tiesību un tiesību piemērošanas prakses trūkumus, tiesību baltos plankumus, neadekvātus risinājumus, t.i. kritiski vērtēt tiesības un sniegt savus uzlabojumu priekšlikumus (tas vairāk skar akadēmisko tiesību zinātni), taču kritiski vērtēt tiesības (tādas, kādas tās ir konstatētas ar tiesību metodoloģijas palīdzību), kuras *per se* ir normatīvas, nozīmē, ka arī pašai tiesību zinātnei jābūt normatīvai. Tas ir loģiski, jo nevar kritizēt kādu normatīvu uzstādījumu, ja pašam tāda nav.¹³²

Ko paši tiesneši ir izteikušies par atsevišķo domu institūtu? Piemēram, Hermanis Pritčets (*Charles Herman Pritchett*) uzskatīja, ka piekrietošo un atsevišķo domu pieaugums ir ievērojami vājinājis institucionālo etosu (*ethos*)¹³³. Tiesa lēmuma pieņemšanas procesā vairs nebalstās uz konsensusu (*consensus*), bet vairāk koncentrējoties uz vienas personības individuālā lēmuma izpausmēm. Ironiski, ka Hermaņa Pritčeta novērojums par konkrētajām pārmaiņām tiesas lēmumu pieņemšanas procesā ir tieši tas, no kā Džons Maršals (*John Marshall*) centās izvairīties. Džons Maršals likvidēja atsevišķo domu izteikšanas praksi, kas faktiski liedza iespēju katram tiesnesim izpaust savu individuālo skatījumu uz katru lietu. Atbilstoši Bernarda Švarca (*Bernard Schwartz*) sacītajam, “piekrišana vairākumam, bet uz citiem pamatiem, vai arī nepiekrišana vispār, agri vai vēlu novedīs pie atsevišķo domu izteikšanas prakses.”¹³⁴

Tiesnesis Tafts (*William Howard Taft, 15.09.1857 –08.03.1930*) – iespējams, ka visaktīvākais Augstākās tiesas lobists visā 20.gadsimtā. Tafts ieguldīja daudz darba un pūļu, lai nostiprinātu tā saucamo *esprit de corps*. Lai sasniegtu vēlamu rezultātu un izveidotu patiesu

---

¹³¹ Bārdiņš G. Dialoga loma tiesas spriešanā. - Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, [VII], 39. lpp.

¹³² Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. Konstitucionālo tiesību komisijas viedoklis un materiāli. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012, 10.lpp

¹³³ Etoss - morāles normu, principu un ideālu kopums, kas ir pamatā sabiedrības tikumiskajai pārliecībai un virza indivīda darbību.

¹³⁴ Lee Epstein. Court and Judges. Washington University, USA. 2015.: Great Britain, The Cromwell Press, Trowbridge, Wiltshire, p.62

“komandas garu”, stiprinātu savstarpējo koleģialitāti, Tafts pieņēma vairākus nepopulārus lēmumus. Par tiesneša attieksmi pret atsevišķajām domām, sevišķi nepiekrītošajām, viņa laikabiedri norāda, ka “viņš ienīda atsevišķās nepiekrītošās domas, pats uzrakstījis visā savā karjeras laikā tādu ļoti maz, un pielika visas pūles tam, lai atrunātu citus no savu atsevišķo nepiekrītošo domu rakstīšanu”.

Tafts nelokāmi un stingri ticēja tam, ka svarīgākie un sarežģītākie tiesību jautājumi nedrīkst tapt “salauzti” tā interpretācijā, ko var nodarīt tikai un vienīgi tiesnešu atsevišķās nepiekrītošās domas. Vienreiz viņš esot izteicies tiesnesim Klārkam (*William Clarke, 1857-1945*), ka: “*Es neatbalstu atsevišķās domas, jo pat tad, kad mana iekšējā pārlicība atšķiras no vairākuma viedokļa, es uzskatu, ka vispareizākais šajā brīdī ir stāvēt līdās tiesai, ļaujot tai runāt vienā balsī. Es labāk atsakos no sava individuālā viedokļa, ļaujot tiesību interpretācijai būt skaidrai, noteiktai un vienotai*”.¹³⁵ Šo citātu autore citē, jo tas uzskatāmi ilustrē nostādni, kuru pārstāv zinātnieki un profesionāļi, kas neuztver tiesnešu atsevišķās domas optimistiski, bet taisni otrādi, uztver tiesnešu atsevišķās domas lielākoties kā trūkumu.

Līdz ar to, var secināt, ka atsevišķo domu kritiķi, kā svarīgu argumentu uzsver tiesību interpretācijas vienotībai un skaidrībai.

K. Torgāns (*dr. habilis Kalvis Torgāns*) norāda, ka Latvijas juridiskajā literatūrā tiesnešu atsevišķās domas tiek raksturotas pārsvarā kā pozitīvs un labumu dodošs tiesneša personības izpaudums. K. Torgāns uzskata, ka atsevišķās domas rada nenoteiktību tiesu praksē, kurai iespējami vairāki turpinājumi - gan pozitīvi, gan negatīvi vērtējami. Ja atsevišķās domas vienmēr uzlabotu tiesisko kārtību, tad vajadzētu aicināt tiesnešus tās rakstīt aizvien biežāk un atsevišķo domu publiskošana būtu atzīta bezmaz visās demokrātiskajās valstīs.¹³⁶

K. Torgāns nepiekrīt, ka atsevišķās domas kā juridiskas debates sekmē strīdīga jautājuma atrisināšanu, salīdzinot ar vēlāku kritiku zinātniskās publikācijās (kā var saprast no D. Apses rakstītā). Ne vienmēr atsevišķās domas noved pie izmaiņām tiesību interpretācijā vai likuma grozījumiem. zinātnieki var izkritizēt tieši mazākuma viedokli, bet nācies novērot, ka pat tad kādā nākamajā lietā šīs kritizētās domas tiek atkārtotas ar piebildi, ka tās izteicis Augstākās tiesas tiesnesis. Tātad - šādas atsevišķās domas kavē vairākuma paustā pamatotā un zinātnieku atbalstītā viedokļa iesakņošanu.¹³⁷

Tiesnešu atsevišķās domas papildina, nevis pārsvīturo un noliedz kolektīvo iznesto spriedumu. Varētu diskutēt par to, vai tiesnesis izsakot atsevišķās domas nedarbojas ļaunprātīgi,

---

¹³⁵ Lee Epstein. *Court and Judges*. Washington University, USA. 2015.: Great Britain, The Cromwell Press, Trowbridge, Wiltshire, p.80-81

¹³⁶ Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 13.lpp

¹³⁷ Ibid, 19.lpp

dumpojoties un atsakoties meklēt kompromisu? Tomēr tas neiztur kritiku. Ieceļot tiesnesi amatā, ir jāpaļaujas viņa pieredzei, cilvēciskajam vērtībām. Vispirms ir jāatzīst tā autoritāte un jāciena tā neatkarība, paļaujoties uz to un nav pamata uzskatīt, ka tiesnesis rīkojas negodprātīgi, kamēr tas nav pierādīts. Pretējā gadījumā, sabiedrība vienmēr varētu norādīt uz tiesneša negodprātību, kad spriedums nav tai labvēlīgs.

Satversmes tiesas reglamentā ir noteikts regulējums, kad Satversmes tiesas tiesnesis, kurš balsojis pret tiesas spriedumā pausto viedokli, spriedumam rakstveidā pievieno savas atsevišķās domas. Šīs atsevišķās domas tiek pievienotas lietās materiāliem noteikti slēgtā aploksnē. Atsevišķo domu publicēšana notiek trīs mēnešus pēc sprieduma pasludināšanas.¹³⁸

Šāds normatīvais regulējums, kas paredz Satversmes tiesas tiesneša atsevišķo domu publicēšanu pēc sprieduma pasludināšanas liecina, ka sabiedrībai vispirms ļauj iepazīties Satversmes tiesas spriedumam, pieņemot to, kas no tā brīža būs jāņem vērā likumdevējam, kā arī iepazīties ar Satversmes tiesas veiktām atziņām. Pēctam, kad tas ir noticis, sabiedrība iepazīstas ar Satversmes tiesas tiesneša pievienotām atsevišķajām domām, kas liek saprast, ka šajā tiesību jautājuma vai izspriestajā lietā ir zināmi mezglu punkti, kuriem nākotnē būtu jāatrisinās. Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas veicina tiesisko nenoteiktību.

Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas var uzlūkot kā vērtīgu tiesību avotu vai arī kā draudu – kas veicina tiesisko nenoteiktību, grauj sprieduma autoritatīvo “izskaņu”. Nenoliedzami, ka tiesnešu atsevišķo domu institūts ir pretrunīgs. Tomēr šajā jautājumā daudz kas ir atkarīgs no perspektīvas, no kādas uz to lūkojas. Proti, Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas ir objektīva un konstruktīva kritika Satversmes tiesas spriedumam un ir pamatoti uzskatīt, ka tas uzlabo nolēmuma kvalitāti. Savukārt, ja uz to raugās caur prizmu, ka tiesai ir jārunā vienā balsī, šādā gadījumā vairs nevar tikpat efektīvi sasniegt zināmu kvalitātes uzlabošanu.

Protams, kompromisa meklēšana ir nepieciešama, tomēr meklēt kompromisu, kad tiesnešu iekšējā pārlicība un tā dzīves laikā sakrātās zināšanas pretojas tam, nostāda tiesnesi nesamērīgā morāli grūtā pozīcijā.

---

¹³⁸ Satversmes tiesas reglaments: LR likums. Pieņemts 05.02.2014. [04.04.2019. red.]

4. SATVERSMES TIESAS TIESNEŠU ATSEVIŠĶĀS DOMAS LIETĀS PAR TIESĪBU NORMU ATBILSTĪBU SATVERSMES 105.PANTAM: TO SOCIĀLĀ IETEKME UZ SABIEDRĪBAS JURIDISKO KULTŪRU

Tiesības uz īpašumu ir vienas no cilvēka pamattiesībām un tās ir nostiprinātas Satversmes 105.pantā. Kā jebkuras tiesiskas valsts, arī Latvijas pienākumos ietilpst cilvēka tiesību respektēšana, tostarp arī īpašuma aizsardzība. Īpašums ir cilvēka, ģimenes un mājsaimniecības eksistences, labklājības pamatā. Tā pavairošana ir kļuvusi par cilvēkā kā saprātīgas būtnes mērķi un laika gaitā atzīta arī par dabisku tiesību. Ievērojot īpašuma nozīmi cilvēka dzīvē, īpašums tiesību filozofijā tiek apskatīts kā vērtība pati par sevi.¹³⁹ Satversmes tiesa ir norādījusi, ka tās personas pamattiesības, kas nostiprinātas kādā no Satversmes pantiem, ir atzīstamas par demokrātiskas sabiedrības vērtībām.¹⁴⁰ J. Purgalis ir norādījis, valsts aizsargā pilsoņu darbu un privātīpašumu kā tautas materiālās labklājības un kultūras pamatus.¹⁴¹

Tiesības uz īpašumu var tikt uzskatītas par vienu no personiskās brīvības realizācijas formām. Vācu ideālismā par primāru tika atzīta īpašuma kā cilvēka brīvības izpausmes nozīme – īpašums kā cilvēka attīstības priekšnosacījums. Georgs Vilhems Fridrihs Hēgelis (*Georg Wilhelm Friedrich Hegel; dzimis 1770. gada 27. augustā, miris 1831. gada 14. novembrī*) ir norādījis, ka caur īpašumu izpaužas personas brīvības ārējā sfēra.¹⁴² Ruso savā revolucionārajā darbā “Par sabiedrisko līgumu”, par sabiedrības un indivīda interesēm nekustamajā īpašuma norāda, ka cilvēki pirms kaut kā iegūšanas īpašumā sāk apvienoties un sadala īpašumu vienlīdzīgās daļās vai gūst kopīgu labumu no tā, vai sadala īpašumu tādās proporcijās, kādās to ir noteicis suverēns. Nav svarīgi kā ir tikušas iegūtas tiesības uz īpašumu, kas ikvienai privātpersonai pieder uz savas zemes īpašumu, svarīgi ir tas, ka šīs tiesības ir pakārtotas tiesībām, kuras uz visu zemes īpašumu pieder kopienai. Turklāt bez tā nebūtu īstena spēka suverenitātes īstenošanai un sabiedrisko saišu stiprumam.¹⁴³

Viens no ASV “tēviem dibinātājiem” Džeimss Medisons (*James Maddison, 1751 – 1836*) norādot, kas patiesībā ir īpašums, skaidro: “Plašākā un precīzākā nozīmē tas attiecas uz visu,

---

¹³⁹ Lazdiņš J. Īpašums kā vērtība. Īpašuma denacionalizācija. Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā: Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015., 354.lpp

¹⁴⁰ Konstitucionālās tiesas loma konstitucionālo vērtību aizsardzībā. Tiesas pieteikums Satversmes tiesai. Satversmes tiesas 2010. un 2011. gada konferenču materiālu krājums. Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2013., 13.lpp

¹⁴¹ Satversmes sapulces stenogrammas. V. Sesijas 1. Sēde, 498.lpp. Pieejams šeit: http://friga.lu.lv/tzpi/materiali/Satversmes_sapulces_stenogrammas.pdf

¹⁴² Tiesību harmonizācija Baltijas jūras reģionā pēc ES paplašināšanās. 2007. gada starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums., 79.lpp

¹⁴³ Ruso Ž.Ž. Par Sabiedrisko līgumu jeb politisko tiesību principi. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2013, 31.-32.lpp.

ko cilvēks augstu vērtē un uz ko viņam ir tiesība; turklāt atzīstot, ka visiem citiem cilvēkiem ir tādas pat iespējas. Pirmajā gadījumā cilvēkam piederošā zeme, preces, nauda tiek saukti par viņa īpašumu. Otrajā – cilvēks ir savu uzskatu īpašnieks, un viņš ir brīvs tos izplatīt. Viņam piemīt īpaši vērtīgs īpašums uz reliģisko pārliecību un tās noteikto uzvedību un rīcību. Ļoti dārgs viņam ir īpašums, kas veido viņa drošību un personības brīvību. Viņa īpašuma sfērā ietveras tam doto iespēju brīva izmantošana un brīva to pielietošanas veidu izvēle. Īsāk, ja teic, ka cilvēkam ir tiesība uz savu īpašumu, tieši tāpat var sacīt, ka viņam piemīt īpašums uz savām tiesībām”.¹⁴⁴

Mūsdienu pasaulē sabiedrība joprojām pastāv nesatricināms uzskats, ka tiesības uz privātīpašumu ir praktiski absolūtas. Tai pat laikā realitāte izrādās ir citādāka – īpašuma tiesības ir ierobežojamas un nereti sabiedrībai neizprotamā kārtā. To apliecina arī interneta vidē cilvēku paustā neizpratne.¹⁴⁵

Dalītā īpašuma attiecības konstrukcija ir sasāpējis jautājums sabiedrībā par ko nerimstas diskusijas vairākus gadus. Tas nav pārsteidzoši – problēmatisko attiecību pastāvēšanas laikā, kas disonē ar zemes un ēkas vienotības principu, sabiedrībā pastāv divas indivīdu grupas, kuru interesēs ir novērojama sadursme – zemes īpašniekam un ēkas (vai ēkas daļas) īpašniekam.

Pētot Satversmes tiesnešu atsevišķās domas juridiskās kultūras diskursā, nav mazsvarīgs fakts, ka Latvijas sabiedrības juridiskā kultūra ir veidojusies sarežģītu sociāli vēsturisko procesu rezultātā. Būtisku ietekmi uz mūsu tiesisko apziņu un tiesisko kultūru ir atstājis okupācijas režīms,¹⁴⁶ vēsturiski vērtību nozīmes un izpratnes veidošanu ietekmējusi filozofijas virzienu attīstībā un sabiedrībā dominējošo ideju un pārliecību maiņa. Vērtības atspoguļo sabiedrības sociālās pārmaiņas, vērtību izpratne ir dinamiska, un to īstenošana ir atbilstoša konkrētajam laikam un situācijai.¹⁴⁷

Ja šķiet, ka mūsdienu demokrātiski tiesiskā valstī nav iespējams, ka personai tiktu liegtas tiesības uz savu īpašumu, tad salīdzinoši nesen Latvijas Republikā bija periods, kurā atbilstoši marksisma idejai, privātīpašums tika atzīts par draudu, par to, kas kavē sabiedrības attīstību. Līdzīgs uzskats pastāvēja sociālismā, kur privātīpašums netika atzīts par vēlamu sabiedrībā. Latvija piedzīvoja privātīpašuma institūta neesamību, kur tā vietā pastāvēja personiskais

---

¹⁴⁴ Īpašums, tā apgrūtinājumi: problēmas, risinājumi, iespējas. Rakstu krājums. SIA “Biznesa augstskolas Turība” Juridiskā fakultāte, 2006, 171.lpp

¹⁴⁵ <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/16255-kados-gadījumos-valdiba-aizliedz-privatipasniekam-rikoties-ar-ipasumu-2019>

¹⁴⁶ Krūmiņa V. Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā. Jurista vārds. Rīgā, 2018.gada 6. februāris. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/272164-sabiedriska-viedokla-ietekme-uz-tiesnesiem-un-tiesu-sistemu-kopuma/> [aplūkots 09.03.2019.]

¹⁴⁷ Konstitucionālās tiesas loma konstitucionālo vērtību aizsardzībā. Tiesas pieteikums Satversmes tiesai. Satversmes tiesas 2010. un 2011. gada konferenču materiālu krājums. Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2013., 13.lpp

īpašums. Proti, viss īpašums - bija visas tautas īpašums. Līdz ar to var secināt, ka vēsturē ir pastāvējušas mācības un režīmi, kuru ietekmē indivīda privātās intereses tika nostādītas zemāk par sabiedriskajām interesēm īpašumā. Tiesiskā apziņa un tiesiskā kultūra ir dinamiski fenomeni, kas izriet no sociāli vēsturiskajiem procesiem, kuros iesaistīta sabiedrība un katrs konkrēts indivīds. ¹⁴⁸Lai saprastu, cik nozīmīgi ir kopt kolektīvo apziņu, ilustratīvs piemērs no dr. iur. S. Osipovas uzrunas, kurā :”.... vēl tikai pāris vārdu par vēsturi, kāpēc tieši šodien cilvēki latviešu kopienā ar labu vārdu piemin Ulmaņa laikus un postpadomju kopienā – Staļina laikus. Tāpēc, ka abi šie režīmi, kas ierobežoja cilvēku brīvību un neļāva izteikties par valsti, vienlaikus izmantoja propagandu, lai stāstītu labu par valsti un lai veidotu pozitīvu vadoņa kultu.

Cilvēkiem nemitīgi tika atgādināts, cik labi viņi dzīvo – piemēram, Padomju Savienībā atkārtoja šos melus tikmēr, kamēr cilvēki noticēja, ka viņi dzīvo laimīgākajā valstī pasaulē. “*Ja drugoj strani ne znaju, gde tak bolno dishit chelovek!*”. ¹⁴⁹Viņi noticēja meliem kā reliģiskai mantrai, ko neapgāž pat tas, ka viņi paši piedzīvo netaisnību, ka viņiem veikalā nav pārtikas. Viņi tic, ka dzīvo vislaimīgākajā valstī. Un, proti, labie Ulmaņa un padomju laiki dzīvo kolektīvajā zemapziņā”. ¹⁵⁰

Kā norādīja E. Levits – vērtības ir tās, pēc kā ir vērts tiekties, un to pamatā ir aksiomātiski postulāti. Pēc vērtību konstatēšanas seko principa definēšana. Princips uzliek pienākumu konkrēto vērtību īstenot. Visbeidzot, tiesības ir viens no veidiem, kā principi tiek pārvērsti obligātā pienākumā, par kura neizpildi paredzēta sankcija. E. Levits arī ir izteicies, ka valsts nevar būt neitrāla pret vērtībām, tāpat kā sabiedrība nevar būt kulturāli neitrāla. Cilvēka rīcības pamatā vienmēr ir vērtības. ¹⁵¹

Uz maģistra darba izstrādes dienu, Satversmes tiesa ir izskatījusi četri simti septiņpadsmit lietas, no kurām četrdesmit četrām lietām ir pievienotas Satversmes tiesnešu atsevišķās domas. No četrdesmit četrām Satversmes tiesnešu atsevišķajām domām, desmit atsevišķās domas ir pievienotas lietās, kuras par tiesību normu atbilstību Satversmes 105.pantam. Izlases veidā Pētīšu noteiktus sastāvus: skaits, kas par sastāvu.

Uz īpašuma piespiedu atsavināšanas sabiedrības vajadzībām Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka šādas atsavināšanas tiesiskums pārbaudāms atbilstoši četriem kritērijiem, kuri izriet no Satversmes 105.panta ceturtā teikuma. Proti, īpašuma piespiedu atsavināšana ir

---

¹⁴⁸ Osipova S. Latvijas tautas tiesiskā apziņa un Latvijas valsts. Jurista Vārds, Nr. 52 (751). 2012.gada 25.decembris. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/253373-latvijas-tautas-btiesiska-apzinab-un-latvijas-valsts/> [aplūkots 19.03.2019.]

¹⁴⁹ Tulkojumā no krievu valodas “Es nezinu citu valsti, kurā tik sāpīgi elpo cilvēks”.

¹⁵⁰ Osipova S. Latvijas tautas tiesiskā apziņa un Latvijas valsts. Jurista Vārds, Nr. 52 (751). 2012.gada 25.decembris. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/253373-latvijas-tautas-btiesiska-apzinab-un-latvijas-valsts/> [aplūkots 01.04.2019.]

¹⁵¹ Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Jurista Vārds, Nr. 46 (848). 25.11.2014., 13.lpp

pieļaujama, ja tā notikusi: 1) uz atsevišķa likuma pamata, 2) sabiedrības vajadzībām, 3) izņēmuma gadījumā un 4) pret taisnīgu atlīdzību.¹⁵²

4.1. Satversmes tiesneša K. Baloža atsevišķās domās lietā Nr. 2011-19-01

Satversmes tiesa 2012.gada 8.maijā lietā Nr. 2011-19-01 izskatīja likuma "Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos" 6.panta otrās daļas 4.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91.panta pirmajam teikumam un 105.pantam.

Satversmes tiesa pasludināja spriedumu, nosakot, ka likuma "Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos" 6.panta otrās daļas 4.punkta neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 91.panta pirmajam teikumam un 105.pantam.¹⁵³

Satversmes tiesas tiesnesis K. Balodis pievienoja šai lietai savas atsevišķās domas 2012.gada 21.jūnijā.¹⁵⁴ Šīs apakšnodaļas ietvaros tiks izanalizēti tikai tie sprieduma argumenti, kuriem nepiekrita vai uz kuriem norādīja Satversmes tiesas tiesnesis K. Balodis.

Pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka apstrīdēta norma rada personai tiesību aizskārumu, jo personai bija tiesības saņemt kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežošanu tikai tad, ja īpašuma tiesības ir nostiprinātas jau pirms mikrolieguma noteikšanas. Šāda prasība likuma „Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos” 6.panta otrās daļas 4. punktā redakcijā pirms 2014.gada 16.janvāra, (2014.gada 1.februāri stājās spēkā grozījumi¹⁵⁵). Satversmes tiesa nosprieda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91.panta pirmajam teikumam. Satversmes tiesa spriedumā konstatēja, ka apstrīdētā norma rada atšķirīgu attieksmi, vienlaikus norādot, ka tā rada tiesiskās noteiktības veicināšana un līdz ar to arī citu cilvēku interešu aizsardzību.

Satversmes tiesa norādīja, ka prasība nostiprināt īpašuma tiesības zemesgrāmatā pirms kompensācijas saņemšanas, t.i., pēc mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, ir tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē.

---

152 Konstitucionālās doktrīnas attīstība Konstitucionālajā tiesā. Satversmes tiesas 2014. gada konferences materiālu krājums. – Rīgā: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2014., 141.lpp

153 Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 2012. Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2014., 276.lpp

154 Ibid, 296.lpp

155 Grozījumi likumā "Par kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem aizsargājamās teritorijās": LR likums. Pieņemts 16.01.2014. [03.04.2019. red.]

Satversmes tiesas tiesnesis K. Balodis nepiekrita spriedumam, norādot, ka uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91.panta pirmajam teikumam un Satversmes 105.pantam. Satversmes tiesas tiesnesis K. Balodis savās atsevišķajās domās norādīja, ka Satversmes tiesai bija jāizvērtē apstrīdētas normas atbilstība 105.panta, bet atbilstība Satversmes 91.panta jāpārbauda tad, ja tiktu secināts, ka apstrīdētā norma nav pretrunā ar Satversmes 105.pantu.¹⁵⁶ Pamatoja savu viedokli tiesnesis ar zinātnisko literatūru, citējot E. Levitu “*vienlīdzības princips pēc savas struktūras nevar tikt piemērots patstāvīgi, bet gan tikai kopā ar kādu citu tiesību normu*”.¹⁵⁷

Satversmes tiesas tiesnesis K. Balodis piekrita spriedumā norādītajam leģitīmajai mērķim, taču nepiekrita spriedumā ietvertajai atziņai, ka leģitīmo mērķi ir iespējams sasniegt ar indivīda tiesību mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, norādot, ka Satversmes tiesa nav sniegusi pietiekamus un pārliecinošus argumentus šāda secinājuma pamatošanai. Satversmes tiesas tiesnesis savukārt ir sniedzis izvērstu argumentāciju tam, ka nav citu alternatīvu, mazāk indivīdu tiesību ierobežojošu līdzekļu ar kuriem varētu sasniegt leģitīmo mērķi.

Izanalizējot spriedumu lietā Nr. 2011-19-01 un Satversmes tiesas tiesneša K. Baloža pievienotās atsevišķās domas, var secināt, ka tiesnesis ir norādījis uz šādiem apsvērumiem:

- 1) Satversmes 91.panta jāpārbauda tad, ja tiktu secināts, ka apstrīdētā norma nav pretrunā ar Satversmes 105.pantu.
- 2) ka Satversmes tiesai bija jāvērtē vai apstrīdētajā normā noteiktais īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.
- 3) ka nav citu alternatīvu, mazāk indivīdu tiesību ierobežojošu līdzekļu ar kuriem varētu sasniegt leģitīmo mērķi.

Visplašāko argumentāciju Satversmes tiesas tiesnesis veltīja tieši argumentējot to, ka likumdevēja izvēlētais indivīda tiesību ierobežojošais līdzeklis ir visefektīvākais, ar kura palīdzību var sasniegt leģitīmo mērķi. Satversmes tiesas tiesnesis K. Balodis norādīja, ka apstrīdētas normas faktiski nodrošina to, ka personai tiesības uz valsts piešķirtu kompensāciju rodas uz publiski ticamu un pārbaudāmu ziņu kopumu, ko sniedz ieraksti zemesgrāmatā. Satversmes tiesas tiesnesis norāda, ka apstrīdētā norma novērš negodprātīgas rīcības iespēju – piemēram, noslēdzot zemes atsavinājuma līgumu ar atpakaļejošu datumu. K. Balodis gan norādīja, ka piekrītot pieteikuma iesniedzējam, ka šāda situācija netiek pieļauta, ja līgumu slēdz pie zvērināta notāra, vienlaikus norādot uz Civillikuma 1483.panta 3.punktu, saskaņā ar ko

---

¹⁵⁶ Satversmes tiesas tiesneša K. Baloža atsevišķās domas lietā Nr. 2011-19-01, 2.2. punkts

¹⁵⁷ Ibid, 2.1. punkts

Civillikums nekustamo īpašumu atsavināšanas nepieprasa obligāti slēgt darījumu notariālā akta formā.¹⁵⁸

Satversmes tiesas tiesneša K. Baloža atsevišķajās domās koncepcijas, novitātes atsevišķajās domās netika sniegtas, taču Satversmes tiesas tiesnesis, sniedzot savu individuālo viedokli, kritizējot Satversmes tiesā spriedumā argumentēta pamatojuma trūkumu attiecībā uz secinājumu, kas nosaka, ka ir indivīdu tiesību mazāk ierobežojoši līdzekļi. Papildus norādīti metodoloģiski aspekti – nepieciešamība vērtēt apstrīdētās normas atbilstību vispirms ar Satversmes 105.pantu, un apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91.panta pirmajam teikumam tikai tad, ja tiktu secināts, ka apstrīdētā norma nav pretrunā ar Satversmes 105.pantu.

4.2. Satversmes tiesas tiesnešu Aijas Brantas un Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2012-07-01

Satversmes tiesa 2013.gada 22. un 29.janvārī izskatīja lietu Nr. 2012-07-01 par Kredītiestāžu likuma 179.panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam un Kredītiestāžu likuma 179.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesa 2013.gada 1.martā pasludināja spriedumu lietā, nosakot, ka Kredītiestāžu likuma 179.panta pirmā daļa ir atbilstoša Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam un izbeidza tiesvedību daļā par Kredītiestāžu likuma 179.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam.¹⁵⁹

Satversmes tiesas tiesneses A. Branta un K. Krūma 2013.gada 12.martā pievienoja atsevišķās domas.¹⁶⁰ Šīs apakšnodaļas ietvaros tiks izanalizēti tikai tie sprieduma argumenti, kuriem Satversmes tiesas tiesneses A. Branta un K. Krūma nepiekrīta vai norādīja savās atsevišķajās domās.

Apstrīdēta norma nosaka to, ka administrators kā maksātnespējas risinājumu izvēlas bankrota procedūru, kas būtiski ierobežojot Satversmes 105.panta paredzētās tiesības, papildus norādot, ka kreditoru sapulcei neesot paredzēta iespēja pārsūdzēt administratora lēmumu, pārbaudot tā tiesiskumu.

Satversmes tiesas tiesneses K. Krūma un A. Branta kopumā piekrīta spriedumā sniegtajai argumentācijai un tam, ka tika izbeigta tiesvedība lietā daļā par Kredītiestāžu likuma 179. panta

¹⁵⁸ Satversmes tiesas tiesneša Kaspara Baloža atsevišķās domas lietā Nr. 2011-19-01 4.3. punkts.

¹⁵⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 2012. – Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2014., 75.lpp

¹⁶⁰ Ibid,102.lpp

otro daļu, bet pauda viedokli, ka Satversmes tiesai bija vai nu pilnībā jāizbeidz tiesvedība lietā vai arī jāsniedz argumenti par motīviem, pēc kuriem tiesa vadījās, izskatot lietu pēc būtības.

Tiesneses norādīja atsevišķajās domās, ka Satversmes tiesa spriedumā nav vērtējusi lietas ierosināšanas pamatotību¹⁶¹, ka pieteikuma iesniedzēji nav izsmēluši vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus¹⁶², nav bijis faktisks aizskārums, tā kā nav bijis pieņemts un piemērots sanācijas plāns¹⁶³, līdz ar to tiesai būtu bijis jāpārbauda tikai tas, vai Kredītiestāžu likumā paredzētais mehānisms pietiekami efektīvi aizsargā kreditoru pamattiesības, nevis tas, vai Pieteikuma iesniedzējiem radītais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs.¹⁶⁴

Satversmes tiesas tiesneses A. Branta un K. Krūma ir norādījušas uz metodoloģiju. Norādot uz to, ka pieteikuma iesniedzējiem nav bijis faktisks aizskārums, tiesneses netieši norādījušas uz pieteikumā nepieciešamo juridisko argumentāciju, ka, ja faktiski aizskārums nav, tad ir jāargumentē, ka aizskārums ir sagaidāms nākotnē vai potenciāls. Aizskārums konstatēšana ir priekšnoteikums konstitucionālās sūdzības iesniegšanai, taču ir iespējama arī atkāpšanās no tā.

No personu pamattiesību viedokļa raugoties, potenciāla aizskārums iespējamība paver plašas iespējas “būvējot” savu prasījumu pēc pašas tiesas attīstītiem principiem, iesniedzot konstitucionālās sūdzības pat tad, kad personas aizskārums varētu būt iesējams sagaidāms kaut kad nākotnē.¹⁶⁵ Tas pats attiecas arī vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošanu – var būt izņēmumi, ja konstitucionālās sūdzības izskatīšana ir vispārsvarīga vai arī ja tiesību aizsardzība ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem nevar novērst būtisku kaitējumu sūdzības iesniedzējam.¹⁶⁶

Satversmes tiesas tiesneses A. Brantas un K. Krūmas sniedzot savu individuālo viedokli, norādīja uz vairākiem būtiskiem faktoriem. Nepieciešamība vērtēt to, lai konstitucionālās sūdzības iesniedzējs atsevišķi pamatotu kāpēc nav izmantojis vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus un savu sagaidāmo aizskārums, ja tāds faktiski vēl nav izveidojies.

---

¹⁶¹ Satversmes tiesas tiesneses Aijas Brantas un Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2012-07-01, 1.punkts

¹⁶² Ibid, 2.punkts

¹⁶³ Ibid, 3. punkts

¹⁶⁴ Ibid, 4.punkts.

¹⁶⁵ Īpašums, tā aprūtinājumi: problēmas, risinājumi, iespējas. Rakstu krājums. SIA “Biznesa augstskolas Turība” Juridiskā fakultāte, 2006., 59.lpp

¹⁶⁶ Ibid, 60.lpp

4.3. Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles, Sanitas Osipovas un Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr. 2017-35-03

Satversmes tiesa 2018.gada 19.septembra izskatīja lietu Nr. 2017-35-03 par Rīgas domes 2015.gada 9.jūnija saistošo noteikumu Nr. 148 “Par nekustamā īpašuma nodokli Rīgā” 3.2.1. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91.panta pirmajam teikumam un 105.panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesa 2018.gada 18.oktobrī pasludināja spriedumu, nosakot, ka Rīgas domes 2015.gada 9.jūnija saistošo noteikumu Nr. 148 “Par nekustamā īpašuma nodokli Rīgā” 3.2.1. apakšpunkta ir atbilstošs Latvijas Republikas Satversmes 91.panta pirmajam teikumam un 105.panta pirmajam teikumam¹⁶⁷. Satversmes tiesas tiesneši I. Ziemele, S. Osipova un A. Kučs 2018.gada 1.novembrī pievienoja savas atsevišķās domas.

Apstrīdētā norma nepamatoti paredzot atšķirīgu nekustamā īpašuma nodokļa apmēru personai, kurai pieder daudzdzīvokļu māja, bet kura nav sadalīta dzīvokļa īpašumos.

Satversmes tiesas tiesneši atsevišķajās domās norādīja, ka piekrīt spriedumā ietvertajām atziņām par personu grupām un apstrīdētās normas pieņemšanas kārtības atbilstību normatīvajos aktos noteiktajai, tomēr tiesneši nepiekrīt spriedumā norādītajam, ka spriedumā identificētajām personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ir objektīvs un pamatots iemesls atšķirīgajai attieksmei. Tiesneši norādīja, ka ir citi, alternatīvi, saudzējošāki līdzekļi ar ko var sasniegt leģitīmu mērķi. Tiesneši uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91.panta pirmajam teikumam un 105.panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesas tiesneši savās atsevišķās domās norāda uz sprieduma argumentāciju. Argumenti var balstīties uz lietas faktiskajiem apstākļiem, tiesību normu iztulkošanu un šie argumenti kā premisas, kalpo tam, lai veiktu juridisko slēdzienu. Tiesnešiem vislielākās pūles jāvelta tam, lai atrastu un precīzi norobežotu vai konstatētu attiecīgās premisas – tiesību normas un lietas apstākļus. Vislielākās grūtības rada tieši šo premisu izvirzīšana, nevis uz tām balstīta secinājumu izdarīšana.¹⁶⁸

Lai, pamatojot nolēmumus, veidotos pilnīga juridiskā argumentācija, tiesai ir jāpamato ne tikai loģiskais secinājums, kurā pamatā ir jau gatavas premisas (iekšējais pamatojums), bet arī tas, kā šīs premisas ir veidojušās: kādēļ izraudzītas konkrētas iztulkošanas metodes un vai tieši konkrēti fakti atzīti par pielietojamiem, bet citi norādīti (ārejsais pamatojums).¹⁶⁹ “Argumentu izvērtēšanas procesam un standartiem, kas ir tā pamatā, netiek pievērsta vajadzīgā

¹⁶⁷ Satversmes tiesas 19.10.2018. spriedums lietā Nr. 2017-35-03

¹⁶⁸ Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: Rakstu krājums/ dr. habil. Iur. Profesora Edgara Melķiņa zinātniskā redakcijā, Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 211.lpp

¹⁶⁹ Ibid, 208.lpp

uzmanība. [...] Viens no iemesliem varētu būt tas, ka argumentu izvērtēšana ir vairāk vai mazāk neapzināta. Mēs apsveram dažādus “par” un “pret” un izdarām lēmumu, nezinot vai nespējot skaidri formulēt, cik lielu uzsvāru esam likuši uz katru no tiem”,¹⁷⁰ tā, piemēram, tiesneši norādījuši uz savstarpējo pretrunu spriedumā – spriedumā veidojoties juridiska pretruna. Tiesneši nepiekrīt tiesas secinājumiem, kuri izdarīti sprieduma 13.punktā, kas nonāk pretrunā ar sprieduma 10.punktā secināto.¹⁷¹

Satversmes tiesas tiesneši ir norādījuši, ka spriedumā izdarītie secinājumi ir salīdzinoši ietekmējušies no statistikas datiem, kas nav pietiekams pamats atšķirīgas attieksmes noteikšanai demokrātiskā tiesiskā valstī. Statistika nedrīkst būt vienīgais arguments, kas attaisno atšķirīgu attieksmi.¹⁷² Tādejādi tiesneši norāda uz to, ka tiesai ir nepieciešams izdarīt secinājumus balstoties uz vairākiem argumentiem, vienlaikus uzsverot, ka statistika nedrīkst būt vienīgais arguments, balstoties uz kā attaisno atšķirīgu attieksmi.

Papildus argumentācijas neskaidrībām un pretrunām, var sacīt, ka šajās atsevišķajās domas tiesneši sniedz norādes uz argumentāciju. Tāpat ir norādīts, ka būtu kritiski jāizvērtē argumenti, balstoties uz kuriem tiesa veic secinājumus.

Satversmes tiesas tiesneši atsevišķajās domās norāda, ka ir jāņem vērā, ka Civillikuma normās noteiktais regulējums par to, ka kopīpašnieks var izbeigt kopīpašuma attiecības, ne vienmēr atbilst sociālajai realitātei kopīpašumā esošas daudzdzīvokļu mājas gadījumā. Atsevišķajās domās ir norādīts, ka “tiesību norma nav izprotama atrauti no sociālās realitātes”,¹⁷³ faktiski norādot, ka nav pieņemams secinājums, ka atšķirīgā attieksme ir saprotama un pieļaujama, ja pieņem to, ka personas var mainīt to pazīmi, kas ir atšķirīgās attieksmes iemesls. Šāda atziņa faktiski norāda uz to, ka ir nepieciešams atrisināt dzīves situāciju. Šāda atziņa norāda, ka nevar aprobežoties ar tiesību normu piemērošanu; ir jāņem vērā sociālā realitāte.

4.4. Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa un Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01

Satversmes tiesa 2018. gada 12. aprīlī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2017-17-01 "Par 2017. gada 1. jūnija likuma "Grozījumi likumā "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju"" 1. panta un 2017. gada 22. jūnija likuma "Grozījums likumā "Par zemes reformu

¹⁷⁰ Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: Rakstu krājums/ dr. habil. Iur. Profesora Edgara Meļķiņa zinātniskā redakcijā, Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 225.lpp

¹⁷¹ Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles, Sanitas Osipovas un Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr. 2017-35-03., 4. punkts

¹⁷² Ibid, 7.punkts.

¹⁷³ Ibid, 8. punkts

Latvijas Republikas pilsētās"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam" un nosprieda atzīt 2017. gada 1. jūnija likuma "Grozījumi likumā "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju"" 1. pantu un 2017. gada 22. jūnija likumu "Grozījums likumā "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās"" par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un spēkā neesošu no 2019. gada 1. maija.¹⁷⁴ Spriedumam tika pievienotas atbilstoši Satversmes tiesas likumā un Satversmes reglamenta noteiktajā kārtībā trīs Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas – J. Neimaņa un A. Laviņa un atsevišķi G. Kusiņa.

Satversmes tiesas tiesnesis G. Kusiņš norāda, ka apstrīdētās normas neatbilst samērīguma principam un Satversmes 105.pantam, pamatojoties uz to, ka pastāv citi, alternatīvi līdzekļi ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis varētu tikt sasniegts tādā pašā kvalitātē un mazāk ierobežojot zemes īpašnieku tiesības.

Satversmes tiesas tiesnesis G. Kusiņš savās atsevišķajās domās norāda, ka Satversmes tiesa šajā spriedumā ir izveidojusi faktiski jaunu pieeju metodoloģijā. Pirmkārt, tiesnesis norāda, ka izskatītā lieta ir līdzīga lietai Nr. 2010-22-01, kurā Satversmes tiesa jau bija izteikusies par zemes īpašniekiem piespiedu nomas tiesiskās attiecībās noteikto ierobežojumu satversmību un tādēļ lietā bija jāizmanto tāda pati metodoloģija vai arī jānorāda kāpēc šī metodoloģija nebūtu piemērojama, kas, savukārt, spriedumā nav izdarīts.

Papildus Satversmes tiesas tiesnesis G. Kusiņš tāpat arī nepiekrīt tam, ka likums neesot pienācīgā kārtā pieņemts.

Satversmes tiesas tiesneši A. Laviņš un J. Neimanis norādījuši uz vairākiem aspektiem. Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas ietver norādes uz 1) Satversmes tiesas pausto atziņu saistošo spēku, 2) Satversmes tiesas pārbaudes apjomu, izvērtējot likumdošanas procesu, 3) tiesas secinājumu neatbilstībai lietā esošajiem rakstveida pierādījumiem, 4) objektīvās izmeklēšanas principa pārkāpumu, 5) apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 105.pantam.

Attiecībā uz Satversmes tiesas pausto atziņu saistošo spēku Satversmes tiesas tiesneši, pamatojoties uz Satversmes 32.panta otro daļu, kas nosaka, ka Satversmes tiesas spriedums un tajā sniegtā attiecīgās tiesību normas interpretācija ir obligāta, norādīja – spriedumā, Satversmes tiesai, atsaucoties uz Satversmes tiesas atziņām, kas veiktas citas lietas izspriešanas ietvaros, ir jāpievērš uzmanību – vai tā vienmēr būs tiesību normu interpretācija? Satversmes tiesas tiesneši analizējuši katru tiesas atziņu, norādot, ka tā nav uzskatāma par tiesību normu interpretāciju.

Piemēram, uz tiesas atziņu “vērs likumdevēja uzmanību”, tiesneši norāda, ka tā nav uzskatāma par tiesību normas interpretācijas rezultātu¹⁷⁵, uz tiesas atziņu, ka “likumdevējam

¹⁷⁴ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01

¹⁷⁵ Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 7.1. punkts

bija pienākums izvērtēt, vai pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis netiktu sasniegts ar zemes īpašnieku tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem” ir ierobežojama samērīguma izvērtēšanas solis, ¹⁷⁶uz tiesas atziņu, ka “nomas maksas apmēru – pieci procenti no zemes kadastrālās vērtības – nevar uzskatīt par tādu, kas pildītu atlīdzības funkciju” ir tā brīža faktisko un tiesisko apstākļu novērtējuma rezultāts, bet ne tiesību normas interpretācijas rezultāts. ¹⁷⁷ Neizceļot visas tiesas atziņas, ko Satversmes tiesas tiesneši ir izvērtējuši šajās atsevišķajās domās, kopumā var secināt, ka tiesneši ir būtisku uzmanību pievērsuši tiesību teorētiskiem aspektiem, detalizēti izsverot, kas no tiesas atziņām ir tiesību normu interpretācija. No visām pētījuma ietvaros izvēlētajām Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķajām domām, šāda kritika nevienā no paustajām Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķajām domām nav pausta, kas ir vērtējams pozitīvi, jo raisa papildus pārdomas.

Satversmes tiesas tiesneši savās atsevišķajās domās ir analizējuši arī Satversmes tiesas pārbaudes apjomu, izvērtējot likumdošanas procesu Saeimā. Satversmes tiesas tiesneši norādījuši, ka konstitucionālajiem valsts varas orgāniem ir pienākums respektēt un atturēties no iejaukšanās cita konstitucionālā valsts varas orgāna darbības autonomijas izpausmē ¹⁷⁸, savukārt Satversmes tiesa nedrīkst nodarboties ar pārlieki detalizētu Saeimas likumdošanas procesa organizēšanas pārbaudīšanu.

Tāpat tiesneši ir norādījuši, ka likuma satversmības pārbaudes priekšmets ir likuma saturs un tā ietekme, nevis likumdevēja pietiekami un optimāli centieni likuma tapšanā. ¹⁷⁹ Līdzīgu atziņu, bet citādāk formulētu norādīja arī Satversmes tiesas tiesnesis G. Kusiņš savās atsevišķajās domās, norādot uz to, ka Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ne katrs parlamentārās procedūras pārkāpums ir pietiekams pamats, lai uzskatītu, ka pieņemtajam aktam nav juridiska spēka. Lai parlamentārās procedūras pārkāpuma dēļ kādu aktu atzītu par spēkā neesošu, šaubām ir jābūt pamatotām, ka gadījumā, ja procedūra tiktu ievērota, Saeima pieņemtu atšķirīgu lēmumu. ¹⁸⁰

Satversmes tiesas tiesneši J. Neimanis un A. Laviņš, kā arī G. Kusiņš savās atsevišķajās domās norādīja, ka likumdevējs ir izanalizējis plašu klāstu informāciju ¹⁸¹ un spriedums nesatur pilnīgu lietas materiālos esošo un tiesas sēdē noskaidroto faktisko apstākļu atspoguļojumu par

---

¹⁷⁶ Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 7.2. punkts

¹⁷⁷ Ibid, 7.3. punkts

¹⁷⁸ Ibid, 12.punkts

¹⁷⁹ Ibid, 15.punkts.

¹⁸⁰ Satversmes tiesas tiesneša Gunārā Kusiņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 4.4. punkts.

¹⁸¹ Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 20. punkts.

apstrīdēto normu pieņemšanas gaitu,¹⁸² tāpat tiesneši norāda, ka nav ievērots objektīvas izmeklēšanas princips¹⁸³.

4.5. Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2018-04-01

2018.gada 18.oktobrī pasludināja spriedumu, nosakot, ka likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 7.panta trešā daļa, ciktāl tā neparedz nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākuma izbeigšanos par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, par atbilstošu Satversmes 105.pantam.¹⁸⁴

Papildlikmes maksāšanas pienākums ir personai, kuras īpašumā neapstrādātā lauksaimniecībā izmantojamā zeme bijusi taksācijas gada 1.janvārī, proti, personai, kura vienlaikus ir arī nekustamā īpašuma nodokļa likmes maksātāja. Pieteicējai administratīvajā lietā, kuras ietvaros pieteikuma iesniedzēja (Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments) vērsusies Satversmes tiesā, ar pašvaldības lēmumu iestājies papildlikmes maksāšanas pienākums par 2011.gadu, kaut arī pieteikuma iesniedzēja nekustamo īpašumu bija atsavinājusi to jau 2011.gada martā.

Satversmes tiesas tiesnesis J. Neimanis 2018.gada 1.novembrī lietai pievienoja savas atsevišķās domas.

Kopumā Satversmes tiesas tiesnesis J. Neimanis savās atsevišķajās domās lietā Nr. 2018-04-01 norāda uz trīs lietām: 1) nepiekrīt spriedumam, jo likumdevēja risinājums ir neatbilstošs nodokļu tiesību sistēmai būtiskam principam – tiesiskās noteiktības principam;¹⁸⁵ 2) nepiekrīt Satversmes tiesas secinājumam par to, ka nav citu saudzējošāku līdzekļu, kas nodrošinātu tikpat efektīvu un skaidru papildlikmes aprēķināšanu un iekasēšanu, neradot papildu finansiālo un administratīvo slogu;¹⁸⁶ 3) pamatojoties uz Satversmes 85.pantu un Satversmes tiesas likuma 16.panta 1. punktu Satversmes tiesa, pārbaudot likuma atbilstību Satversmei, izlemj tikai tiesību jautājumus un līdz ar to Satversmes tiesas kompetencē nav izlemt attiecīgās lietas fakta jautājumus¹⁸⁷

Par tiesiskās noteiktības principu tiesnesis pievērsās padziļinātāk tiesību jautājumam, norādot, ka izveidojas netaisnīgs situācijas noregulējums, jo atbilstoši papildlikmes

---

¹⁸² Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 4.2. punkts

¹⁸³ Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 4.2. punkts un Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 24. punkts.

¹⁸⁴ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2018-04-01 20.punkts

¹⁸⁵ Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2018-04-01, 2. punkts

¹⁸⁶ Ibid, 5. punkts

¹⁸⁷ Ibid, 8. punkts

attiecināšanai uz iepriekšējo taksācijas gadu var izveidoties situācija, ka maksāšanas pienākums iestājas personai, kurai vairs nav nekāda tiesiska sakara ar sava bijušā īpašuma apsaimniekošanu.¹⁸⁸

Savukārt attiecībā uz saudzējošāku līdzekļu izvēli, Satversmes tiesas tiesnesis J. Neimanis sniedz savu risinājumu – tiesnesis norāda, ka nodokļa papildlikmes piemērošanai nebija jāpiešķir atpakaļvērsts spēks, bet uz priekšu vērsts spēks, jo tādā veidā nekustamā īpašuma īpašnieks, neatkarīgi no īpašuma tiesību iegūšanas brīža varētu paredzēt, kāda nodokļu likme viņam tiks piemērota un kā arī to, kas ir jāveic, lai nodokļa saistības būtu paredzamas.¹⁸⁹ Rodas gan jautājums, vai šāds risinājums nepieprasītu no valsts papildus finanšu resursus. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka par saudzējošāku nevar tikt uzskatīts tāds līdzeklis, kas no valsts prasa papildu finanšu resursus.¹⁹⁰

Attiecībā uz to, ka Satversmes tiesa atzina, ka tiesas pieteikuma gadījumā lietas izlemšanai ir nozīmīgi konkrētās lietas apstākļi, Satversmes tiesas tiesnesis J. Neimanis norādīja, ka sākotnēji šāda atziņa ir norādīta Satversmes tiesas 2013.gada 19.novembra sprieduma lietā Nr. 2013-09-01 13.2. punktā un atkārtota 2017.gada 15.jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 12.1. punktā. Satversmes tiesas tiesnesis norādīja, ka, sekojot šīm atziņām, Satversmes tiesa ir veikusi secinājumi par administratīvās lietas faktiem, ko tiesnesis vērtē negatīvi: šādi Satversmes tiesa var atrasties kļūdainu priekšstatu varā. Satversmes tiesas tiesnesis norāda, ka tiesību piemērošanas prakse var būt kļūdaina, un kā tā tiesību normas konkrētās kontroles gadījumā nav nozīmīgi konkrētās lietas apstākļi, kurā tiesa iesniegusi pieteikumu.¹⁹¹

Līdz ar to var secināt, ka šajās Satversmes tiesas tiesneša atsevišķajās domās, kas ir veltītas 105.panta tvērumam, tiesnesis ir sniedzis konceptuālu risinājumu savā ieskatā, attiecībā uz to, kāds būtu saudzējošāks līdzeklis. Nav skaidrs, vai ar šādu līdzekli izdodas sasniegt legītīmo mērķi tādā pašā kvalitātē un to, vai valsts neveidotos papildus resursi, lai arī sniegtais risinājums šķietami atrisina problēmu, ka tiktu nošķirts nodokļa parādnieks un papildnodokļa parādnieks. Šobrīd tas juridiskās diskusijas kontekstā, paliek atklāts jautājums. Skaidrs ir tas, ka pastāv iespēja tam, ka šāds risinājums var veicināt juridiskās diskusijas un varbūt nākotnē, līdzīgas lietas izspriešanā šāds redzējums, ar papildinātu pamatojumu, varētu tikt integrēts vairākuma viedoklī.

Būtiski, ka šajā spriedumā Satversmes tiesa vērsa uzmanību uz, pirmkārt, iepriekš paredzamu iekasēšanas kārtību un vienotiem aprēķināšanas principiem, tai pat laikā uzsverot,

¹⁸⁸ Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2018-04-01, 4. punkts

¹⁸⁹ Ibid, 3. punkts

¹⁹⁰ Satversmes tiesas 8.03.2017. spriedums lietā Nr.2016-07-01, 24.1.punkts

¹⁹¹ Satversmes tiesas tiesneša J. Neimaņa atsevišķās domas spriedumā lietā Nr. 2018-04-01, 8.punkts

ka nav saudzējošāku līdzekļu, kas ļautu sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē. Satversmes tiesa šajā spriedumā ir arī uzsvērusi ilgtspējības principu, indivīda pienākumus pret Latvijas sabiedrību, kas ietver pienākumu izturēties ar cieņu pret Latvijas vidi un dabu. Kā viens no risinājumiem, ko izsecināja Satversmes tiesa, ir iespēja personai pie nekustamā īpašuma atsavināšanas darījuma privāttiesiski vienoties ar īpašnieku par papildlikmes maksāšanu. No Satversmes tiesas sprieduma var izsecināt, ka kopumā tiesa ir vērsusi uzmanību uz ilgtspējas principu, uz to, ka personai ir ar rūpību jāizturās pret lauksaimniecība izmantojamās zemes kopšanu, apstrādāšanu un arī saglabāšanu.

KOPSAVILKUMS

1. Satversmes tiesas spriedumiem ir vispāršaistošs spēks. Satversmes tiesas spriedumi ir obligāti visām valsts un pašvaldību institūcijām, iestādēm un amatpersonām, ieskaitot tiesas, kā arī fiziskām un juridiskām personām. Tie ir obligāti visām tiesu instancēm visās tiesību nozarēs. Satversme ir piemērojama atbilstoši Satversmes tiesas sniegtajai interpretācijai. Satversmes tiesas tiesību normu interpretācija nav apšaubāma. Satversmes tiesa nodrošina konstitucionālo vērtību aizsardzību un arī piepilda konstitucionālo vērtību saturu.
2. Satversmes tiesas spriedumiem ir būtiska nozīme demokrātiski tiesiskas valsts stiprināšanā. Satversmes tiesas spriedumi ir autoritatīvi, galīgi un nepārsūdzami, un Satversmes tiesneša atsevišķās domas ir zināmā mērā Satversmes tiesas sprieduma “blakus produkts”. Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas ir nozīmīgs avots, vērtību orientieris, pateicoties tam, cik autoritatīvi un būtiski ir Satversmes tiesas spriedumi.
3. Satversmes tiesas nolēmuma juridiskā daba būtiski atšķiras no vispārējās jurisdikcijas tiesas nolēmumiem. Līdz ar to Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķo domu ietekme uz sabiedrību Latvijas Republikā ir vērtējama atsevišķi no vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesnešu atsevišķām domām.
4. Tā kā Satversmes nolēmumam ir īpaša nozīme konstitucionālo vērtību aizsargāšanā, tostarp arī tiesiskās apziņas stiprināšanā, izrietoši arī Satversmes tiesnešu atsevišķās domām ir īpaša nozīme juridiskās kultūras attīstībā un ir uzskatāms par nozīmīgu avotu juridiskās kultūras un sabiedriskās domas, tiesiskās apziņas attīstībā un stiprināšanā.
5. Ja tiesnesim uzliek par pienākumu meklēt kompromisu, no kā nav pieļaujamas atkāpes, lai sasniegtu tiesu prakses vienotību un noteiktību, tad tiesnesim noteiktās lietās ir faktiski jāatsakās no sava individuālā viedokļa. Šādi veidojas situācija, ka tiesnesim ir jāatsakās no individuālā viedokļa, kas ir tiesneša personības izpausme. Šāda nostāja iedarbinātu virkni apdraudējumu tiesnešu neatkarībai. Tai pat laikā, koleģiālā lemšanas procesā, katram tiesnesim savs individuālais viedoklis ir jāpakļauj saprātīgiem kompromisiem un atsevišķās domas ir jābūt kā galējam instrumentam.
6. Tiesnešu atsevišķās domas atšķiras no tiesas nolēmuma ar personalizētu raksturu un individuālo autora pieeju izklāstīt savu viedokli. Tas veicina tiesiskās sistēmas pilnveidi, tā kā tiesnešu atsevišķās domas atklāj tiesību problēmjautājumus, vienlaikus tiesnesim izklāstot savu individuālo redzējumu uz problēmas iespējamiem risinājumiem. Tiesneša atsevišķās domas veicina juridiskās tehnikas uzlabošanu.

- Tiesneša atsevišķās domas kalpo kā nozīmīgs avots tiesnešiem, kas nākotnē sāks pildīt savus konstitucionālos pienākumus.
7. Tiesnešu atsevišķās domas neietekmē tiesas nolēmumu un tā spēku. Tiesnešu atsevišķo domu ietekme ir vērsta uz nākotni un tās var ietekmēt tiesas vairākuma domu nākotnē. Satversmes tiesas tiesneši pievieno lietai savas atsevišķās domas nevis kopā ar spriedumu, bet atsevišķi. Šāda kārtība ļauj sabiedrībai vispirms iepazīties ar spriedumu un tikai pēc tam iepazīties ar tiesneša atšķirīgo viedokli. Šāda kārtība ļauj sabiedrībai vispirms apzināties to, kas ir tiesas izlemts un pēc tam paplašināt perspektīvu, iepazīstoties ar tiesneša atsevišķajām domām. Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka tās nelabvēlīgi ietekmē sabiedrisko domu un rada tiesisko nenoteiktību.
  8. Tiesneša atsevišķajās domās nereti tiek pārsvītrots un noliegts spriedumā secinātais, tomēr to mērķis ir papildināt konkrētus apsvērumus nākotnē, norādīt uz novitātēm, sniegt koncepcijas un norādīt uz alternatīviem risinājumiem. Līdz ar to ir pamatoti uzskatīt, ka ar tiesnešu atsevišķās domas veicina nolēmuma kvalitāti.
  9. Tiesības uz īpašumu ir vienas no cilvēka pamattiesībām un tās ir nostiprinātas Satversmes 105.pantā. Īpašums ir konstitucionāla vērtība. Īpašums ir cilvēka, ģimenes un mājsaimniecības eksistences, labklājības pamatā. Savu pamattiesību aizsargāšanai persona likumā noteiktā kārtībā var vērsties Satversmes tiesā. Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas kalpo kā instruments, kas veic korekcijas tiesību jaunradē. Satversmes tiesas tiesnešu domas palīdz novērst nepilnības nākotnē, tādējādi uzlabojot cilvēku pamattiesību aizsargāšanu.
  10. Satversmes tiesa uz maģistra darba izstrādes brīdi ir izskatījusi 417 lietas, no kurām 44 lietām ir pievienotas Satversmes tiesnešu atsevišķās domas. No 44 Satversmes tiesnešu atsevišķajām domām, desmit atsevišķās domas ir pievienotas lietās, kuras ir izvērtētās tiesību normu atbilstību Satversmes 105.pantam.
  11. Četrās no piecām izanalizētajām Satversmes tiesnešu atsevišķajām domām, kurās apstrīd tiesību normas atbilstību Satversmes 105.pantam, ir izsecināms, ka 4 Satversmes tiesas tiesneši galvenokārt nepiekrīt spriedumā ietvertajam ierobežojama samērīguma izvērtēšanas solim, saskaņā ar kuru jānoskaidro, vai ir iespējams tādā pašā kvalitātē sasniegt leģitīmo mērķi, bet ar mazāk pamattiesību ierobežojošiem līdzekļiem.
  12. Satversmes tiesas tiesneša Kaspara Baloža atsevišķajās domās lietā Nr. 2011-19-01 Satversmes tiesas tiesnesis norādīja, ka nepiekrīt sprieduma ietvertajai argumentācijai, uzskatot, ka likumdevēja izraudzītais risinājums sasniedz leģitīmo mērķi, vienlaikus norādot, ka izvēloties mazāk indivīdu pamattiesību ierobežojošu līdzekli, leģitīmais mērķis netiek sasniegts tikpat efektīvi. Savukārt, Satversmes tiesas tiesneša Jānis

Neimanis atsevišķajās domās lietā Nr. 2018-04-01 norādīja, ka ir mazāk indivīdu pamattiesību ierobežojošs līdzeklis un detalizēti savu individuālo redzējumu uz to, kā būtu jāatrisina konkrētais tiesību jautājums. Šāda Satversmes tiesas tiesnešu juridiskā pozīcija paplašina perspektīvu un nākotnē tiesnešiem, kas tikai sāks veikt savus konstitucionālos pienākumus, būs plašāk redzams konkrētā tiesību jautājuma apsvērumi.

13. Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles, Sanitas Osipovas un Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr. 2017-35-03 kritiski norāda, ka Satversmes tiesa spriedumā ir pārāk ietekmējusies no statistikas datiem. Satversmes tiesas tiesneši norāda un padziļināti iztīrā spriedumā ietverto argumentāciju. Šāda tiesnešu juridiskā pozīcija veicina juridiskās tehnikas uzlabošanu.
14. Satversmes tiesas tiesnešu Aijas Brantas un Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2012-07-01 un Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa atsevišķās domas, kā arī Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01 norāda uz vairākiem metodoloģiskiem aspektiem – aizskāruma pamatotības nepieciešamība, ja tas ir nākotnē sagaidāms, vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošana, objektīvās izmeklēšanas principa ievērošana, Satversmes tiesas pārbaudes apjoms, izvērtējot likumdošanas procesu un Satversmes tiesas pausto atziņu saistošais spēks. Šāda juridiskā pozīcija veicina juridiskās debates, tiesu dialogu, veicina Satversmes dinamisku iztulkošanu, atklājot noteiktus apsvērumus atklātus nākotnē.

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Aigars G., LR Augstākās tiesas tiesnesis intervijā „Cik neatkarīgi un kvalificēti ir tiesneši”. 2001.gada 6. marts, Jurista Vārds, Nr.6 (199)
2. Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr. iur. Briedes J. Zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013
3. Apse D. Vērtību tiesības un tiesību vērtības. Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā: Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015.
4. Apse D. Doktrīna, dogma, tiesību piemērošanas palīg līdzekļi un Satversmes kodols. Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rast pareizo līdzsvaru: Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013
5. Bārdiņš G. Dialoga loma tiesas spriešanā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, [VII]
6. Birziņa L. Profesora Vasilija Sinaiska Zinātniskā un pedagoģiskā darbība. No Latvijas tiesiskās domas attīstības vēstures XX gs. 20. – 30. gadi
7. Cipeliuss R. Tiesību būtība. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001
8. Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018
9. Civilprocesa nolikums. Saeimas Kodifikācijas nodaļas 1932. gada izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums. Pieejams: <http://dom.lndb.lv/data/obj/file/16771731.pdf>.
10. Gailīte D. Tiesiskā bezsamaņa. Jurista Vārds. 03.05.2016, Nr. 18 (921). Pieejams šeit: <https://juristavards.lv/doc/268522-tiesiska-bezsamana/>
11. Gailīte D. Iezīmē Satversmes kodola aprises un aicina to vārdiskot preambulā. Jurista Vārds, 2012. 25.septembris, nr.39 (738)
12. Īpašums, tā aprūtinājumi: problēmas, risinājumi, iespējas. Rakstu krājums. SIA “Biznesa augstskolas Turība” Juridiskā fakultāte, 2006
13. Jakubaņecs V. Tiesiskā apziņa. 2. izdevums. - Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2001
14. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: Rakstu krājums. Dr. habil. iur. Profesora Edgara Meļķiša zinātniskā redakcijā, Rīga: Latvijas Universitāte, 2003
15. Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Jurista Vārds, Nr. 46 (848). 25.11.2014

16. Konstitucionālās doktrīnas attīstība Konstitucionālajā tiesā. Satversmes tiesas 2014. gada konferences materiālu krājums. – Rīgā: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2014
17. Konstitucionālās tiesas loma konstitucionālo vērtību aizsardzībā. Tiesas pieteikums Satversmes tiesai. Satversmes tiesas 2010. un 2011. gada konferenču materiālu krājums. Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2013
18. Krastiņš I. Valsts un tiesību teorija. Izdevniecība “Zvaigzne”: Rīga, 1985.
19. Krūmiņa V. Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā. Jurista vārds. Rīgā, 2018.gada 6. februāris. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/272164-sabiedriski-viedokla-ietekme-uz-tiesnesiem-un-tiesu-sistemu-kopuma/>
20. Krūmiņa V. Tiesnešu vērtības un atbildība. Publikācija. Jurista vārds, Nr. 15 (867), 2005.gada 14.aprīlis. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/266451-tiesnesu-vertibas-un-atbildiba/>
21. Kūtris G., Gailīte D., Guļāns A., Liepa L, Bičkovics I., Kučs A. Kur sākas un kur beidzas tiesneša vārda brīvība. Jurista vārds, Nr. 39 (344). 2004. gada 12.oktobris. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/94813-kur-sakas-un-kur-beidzas-tiesnesa-varda-briviba/>
22. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006
23. Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 2012. – Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2014.
24. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014
25. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. - Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013
26. Latvijas tiesnešu ētikas kodekss. 03.02.2003. Pieejams: <http://providus.lv/article/tiesnesu-etikas-kodekss>.
27. Lazdiņš J. Īpašums kā vērtība. Īpašuma denacionalizācija. Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā: Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015
28. Matjušina R. Tiesiskas valsts, tiesneša neatkarības un procesuālās ekonomijas kolīzija: Satversmes tiesas 2005.gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 pārvērtējums. Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rast pareizo līdzsvaru: Latvijas

- Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013
29. Matjušina R. Tiesiskās apziņas ietekme uz tiesas spriešanu tiesiskā valstī. Juridiskā zinātne, Nr. 4., 2013. Pieejams:
https://www.journaloftheuniversityoflatvialaw.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/journaloftheuniversityoflatvialaw/No4/R_Matjusa.pdf
30. Meļķis E. Imanuels Kants – Eiropas civilizācijas gara milzis. Likums un tiesības. 6.sējums, Nr. 7. (59), 2004
31. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. Neimanis J., 2004.
32. Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006.
33. Osipova S. Latvijas tautas tiesiskā apziņa un Latvijas valsts. Jurista Vārds, Nr. 52 (751). 2012.gada 25.decembris. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/253373-latvijas-tautas-btiesiska-apzinab-un-latvijas-valsts/>
34. Osipova S. Latviešu juridiskā kultūra un tiesiskā apziņa. No: Latvieši un Latvija. III sēj. Atjaunotā Latvijas valsts. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013, ISBN 978-9934-8373-4-0.
35. Osipova S. Strupišs A. Rieba A. Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas rezerves. Jurista Vārds, 09.03.2010., Nr. 10. (605). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/206150-tiesu-varas-neatkaribas-un-efektivitates-palielinasanas-un-nostiprinanas-rezerves/>
36. Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010
37. Osipova S. Tiesiska valsts vai “tiesnešu valsts”. Jurista vārds 05.07.2016./Nr.27 (930)
38. Osipova S. Valsts valoda kā konstitucionāla vērtība. Jurista Vārds, 18.10.2011., Nr. 42 (689). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/237733-valsts-valoda-ka-konstitucionala-vertiba>
39. Paparinskis M. Satversmes tiesas spriedums kā normatīvais tiesību akts. Likums un Tiesības, 5.sējums, Nr.5. (45)
40. Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. Konstitucionālo tiesību komisijas viedoklis un materiāli. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012
41. Pārskata par Satversmes tiesas darbu 2013.gadā. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/blog/2014/02/10/parskats-par-satversmes-tiesas-darbu-2013-gada/>
42. Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2015.gadā. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/blog/2016/02/10/parskats-par-satversmes-tiesas-darbu-2015-gada/>

43. Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2016.gadā.
<https://www.satv.tiesa.gov.lv/blog/2017/02/20/parskats-par-satversmes-tiesas-darbu-2016-gada/>
44. Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2017.gadā, 10.lpp. Pieejams:
<https://www.satv.tiesa.gov.lv/blog/2018/01/17/parskats-par-satversmes-tiesas-darbu-2017-gada/>
45. Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2018.gadā, 11.lpp. Pieejams:
http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2019/01/Satversmes-tiesas-gada-gramata-2018-A4_small_file_size_L.pdf
46. Pleps J. Satversmes iztulkošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012
47. Pleps J. Plepa D. Satversmes tiesas ietekme uz Latvijas tiesiskās sistēmas attīstību. Jurista vārds, Nr. 49 (952). 2016.gada 6.decembris. Pieejams:
<https://www.juristavards.lv/doc/269772-satversmes-tiesas-ietekme-uz-latvijas-tiesiskas-sistemas-attistibu/>
48. Priedītis A. Kultūru dialogs: interkulturālās komunikācijas vēsture un teorija – Rīga: Pasaules kultūru fonds, 2006
49. Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. Izdevums. Rīga: Daigas Rezevskas izdevums, 2015
50. Rodiņa A. Juridiska persona Satversmes tiesā: realitāte un izaicinājumi. Rakstu krājuma “Konstitucionālās vērtības mūsdienu tiesiskajā telpā” pirmā daļa: apkopota Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 6. starptautiskās zinātniskās konference: Rīga, 2016.
51. Ruso Ž.Ž. Par Sabiedrisko līgumu jeb politisko tiesību principi. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2013
52. Satversmes sapulces stenogrammas. V. Sesijas 1. Sēde, 498.lpp. Pieejams šeit:
http://flriga.lu.lv/tzpi/materiali/Satversmes_sapulces_stenogrammas.pdf
53. Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013
54. Sniedzīte G. Atsevišķi tiesnešu tiesību normu piemērošanu ietekmējošie faktori. Jurista Vārds, Nr. 42 (637), 19.10.2010. Pieejams: https://www.eversheds-sutherland.com/documents/global/latvia/lv/Jurista_vards_Atseviski_tiesnesu_tiesibu_normu_piemerosanu_ietekmejosie_faktori_19.10.2010.pdf
55. Statkus S. Stupins A. Ultra vires pieņemtās tiesību normas spēks laikā Satversmes tiesas praksē. Jurista Vārds, Nr. 49 (952), 6.12.2016. Pieejams:

- <https://www.juristavards.lv/doc/269778-ultra-vires-pienemtas-tiesibu-normas-speks-laika-satversmes-tiesas-prakse/>
56. Stradiņš J. Juristi un tiesiskā apziņa mūsu sabiedrībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 14.01.2000., Nr. 11/12 (1922/1923). Pieejams šeit: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/276>
  57. Šulmane D. Tiesnešu atsevišķās domas praksē. Jurista Vārds. Nr. 28 (931). 12.07.2016. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/268953-tiesnesu-atseviskas-domas-prakse/>
  58. Šulcs L. Tiesību idejas un dabisko tiesību problēmas Kanta tiesību teorijā. Rīga: Valters un Rapa, 1939
  59. Šulmane D. Brijuni Paziņojums par tiesnešu neatkarības principiem. Jurista Vārds, 10.05.2016., Nr. 19 (922)
  60. Tiesību harmonizācija Baltijas jūras reģionā pēc ES paplašināšanās. 2007. gada starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums.
  61. Vildbergs H.J., Feldhūne G. Atsauces Satversmei: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, VI
  62. Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, VIII
  63. Vispārīgās tiesību teorijas un valstszinātnes atziņas: Zinātniski metodiskie raksti. Krājuma organizētājs un zinātniskais redaktors prof. E. Melķisis – Rīga: LU, 1997.,
  64. Alexander Hamilton, James Madison, John Jay. The Federalist Papers (Selections). Translated for the Russian edition by Chalidze Publications, 1990
  65. Aharon Barak. The Judge in a Democracy. Princeton University Press. 2006.
  66. Alfonso V. Deciding without deliberating. International Journal of Constitutional Law. 2013 Vol. 11 Nr. 3
  67. Blacks Law Dictionary. Seventh edition. Bryan A. Garner Editor in Chief. : St. Paul, Minn, 1999
  68. Donato J. Dworking and subjectivity in Legal interpretation. Stanford Law Review, 1988, S. 1526
  69. Dumbauld E. Dissenting opinions in international adjudication. University of Pennsylvania Law. Review. 1942. Vol. 90.
  70. Dworkin. R. Takin rights seriously. 12. Aufl. - Cambridge , 1978 S. p.14
  71. European parliament directorate general for internal policies Policy department C: citizens rights and constituional affairs. Dissenting opinions in the Supreme Courts of the Member states. p.12. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201304/20130423ATT64963/20130423ATT64963EN.pdf>

72. Hart H. L.A. The Concept of law. - Oxford, 1961
73. Hegel G.W.F. Elements of the Philosophy of Right. Wood A.W. (ed.), translated by Nisbet H.B. New York: Cambridge University Press, 1991.
74. Holmes O. W. The path of the Law and The common Law. New York: Kaplan Publishing, 2009
75. Lyons D. Principles, Positivism, and Legal theory (Book review of Taking Rights seriously. 87 The Yale Law Journal, 1977, S. 421.
76. Lee Epstein. Court and Judges. Washington University, USA. 2015.: Great Britain, The Cromwell Press, Trowbridge, Wiltshire
77. Perju V. Reason and Authority in the European Court of Justice // Virginia Journal of International Law. 2009. No 2. p.331–332.
78. Report of Chavalier Descamps, rapporteur of the Third Commission / Proceedings of the Hague Peace Conferences, The Conference of 1899. N.Y.,1920. p.149.
79. под общ. Е. Н. Тонкова. Толкование закон и право. СПб.: Алетейя, 2015
80. Судебное права. спб: Издательство Р. Асланова “Юридический центр Пресс”, 2007.

Normatīvie akti

81. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Pieņemts 15.02.1922. [10.04.2019. red.]
82. Administratīvā procesa likums. LR likums. Pieņemts 25.10.2001. [03.03.2019. red.]
83. Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieņemts 21.04.2005. [03.03.2019. red.]
84. Civilprocesa likums: LR likums. Pieņemts 14.10.1998. [03.03.2019. red.]
85. Satversmes tiesas likums: LR likums. Pieņemts 05.06.1996. [03.03.2019. red.]
86. Par tiesu varu: LR likums. Pieņemts: 15.12.1992. [01.02.2019. red.]
87. Satversmes tiesas reglaments: LR likums. Pieņemts 05.02.2014. [04.04.2019. red.]
88. Grozījumi likumā "Par kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem aizsargājamās teritorijās": LR likums. Pieņemts 16.01.2014. [03.04.2019. red.]
89. LSPR Civilprocesa kodekss. Rīga: Liesma, 1966. [zaudējis spēku]

Juridiskās prakses materiāli

90. Satversmes tiesas 04.02.2003. spriedums lietā Nr. 2002-06-01
91. Satversmes tiesas 04.01.2005. spriedums lietā Nr. 2004-16-01
92. Satversmes tiesas 18.10.2007. spriedums lietā Nr. 2007-03-01
93. Satversmes tiesas 18.01.2010. spriedums lietā Nr. 2009-11-01
94. Satversmes tiesas 8.03.2017. spriedums lietā Nr.2016-07-01

95. Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01
96. Satversmes tiesas 19.10.2018. spriedums lietā Nr. 2017-35-03
97. Satversmes tiesas tiesneša Kaspara Baloža atsevišķās domas lietā Nr. 2011-19-01
98. Satversmes tiesas tiesneses Aijas Brantas un Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2012-07-01
99. Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01
100. Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01
101. Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles, Sanitas Osipovas un Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr. 2017-35-03
102. Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2018-04-01

Dokumentārā lapa

Maģistra darbs “Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums ir veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Diāna Adamoviča (personiskais paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Prof. Dr.iur. Sanita Osipova _____
(personiskais paraksts) (datums)

Recenzents: _____ (personiskais paraksts)

Darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Tiesību teorijas un vēstures katedrā 2019.gada ____.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe _____ (personiskais paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē
_____ prot. Nr. ____ (datums)

Komisijas sēdes sekretārs: _____ (personiskais paraksts)